

1. עלי עבד אל-רחמן זכנש (אבו פהמי)

יליד טנטורה היה 41 בזמן הכיבוש.
[השיחה התנהלה בערבית]

[תחילת השיחה על השפה העברית, מדוע אבו פהמי אינו יודע עברית]
כך: ברצוני לדעת בדיוק מה קרה למען ההיסטוריה ולמען ילדינו מה קרה בכל
כפר וכפר. אתה היית בטנטורה?
אבו פהמי: כן, נולדתי שם, יש לנו אדמות היינו איכרים
כך: בן כמה אתה עכשיו
אבו פהמי: נולדתי בדיוק ב-1909. [עושה חשבון] גילי 88.
כך: אתה היית ב-1948 בן 41. היית איש מבוגר, בעל משפחה. ילדים?
אבו פהמי: היו לי ארבעה בנים וחמש בנות.
אבו-תופיק [המתורגמן של כך] כולם נולדו בטנטורה?
אבו פהמי: שניים נולדו פה [בפרדיס] ושכבשו את טנטורה עצרו אותי.
כך: עכשיו, מה שקרה שם בטנטורה ב-1948, מה קרה שם?
אבו פהמי: בשעה 11 ורבע בדיוק באו כוחות מדרום וצפון ומזרח [הכוונה
ללילה]. פסי הרכבת קרובים לכפר חצי ק"מ. הרכבת הביאה וגם הגיעו מהים
בסירות וכיתרו את הכפר. פתחנו באש עליהם והם פתחנו עלינו ונתברר לנו
שהם התנגדותנו נמשכה שעה שהכדורים נגמרו לנו. ומ 11 ורבע בלילה עד
10 וחצי בבוקר אני הייתי אחד מכוח ההתנגדות אני הייתי איש צבא ואני
בנשק עבדתי תשע שנים אצל הבריטים בעשר וחצי נכנענו לא נשאר לנו
כדורים ואת הרובים זרקנו. הם נכנסו לכפר העמידו אותנו בשורה ליד הים,
הציבו מפה ברום ומפה ברום והכניסו את הסירות שלנו שהן כ-12 במספר לים כדי
לירות בנו איפה שאנו נמצאים. באו שלושה מזכרון יעקב, יעקב המוכתאר,
אחד בן ניידרמן ואחד בן פראן ואמרו: מה אתה עושים כך? למה אתה הורגים
את האנשים ברחובות? אמרו להם: אלה עיראקים וסורים. אמרו: אלה בני
טנטורה ובימי הקיץ אנו באים אליהם. הם נותנים לנו את הבתים שלהם והם
לנים בחוץ. אנחנו מבלים את הקיץ פה בים, למה אתה עושים זאת? אז הושיבו
אותנו. בא המפקד שלהם מאל-מראח [גבעת עדה היום, שמו שמשון. לפני
שנתיים שלשו ישבתי איתו
אבו תופיק: הוא עדיין בחיים? שמשון?
אבו פהמי: לא יודע לפני שנתיים שלוש ישבתי איתו
כך: שמשון בור?
אבו פהמי: מה?
כך: שמשון בובר? מן הקיבוץ?
קול נוסף: לא ולא. הוא מגבעת עדה. היה המפקד שלהם ב-48. אני יודע אבי,
עליו השלום היה יודע.
כך: הוא היה אחראי... לכולם?
אבו פהמי: כן. כך הם אומרים.
כך: שמשון מגבעת עדה?
אבו פהמי: לא יודע איך קרא המקום
אבו תופיק: מראח

אבו פהמי: כן. הוא בא. אני שמרתי שם אחרי כמה שנים וישבנו שנינו ואמר לי:
אני רוצה קצת ענבים.

כץ: שמשון מה?

אוב תופיק: יודע את שם משפחתו?

אבו פהמי: מאיפה אני יודע

אבו תופיק: הוא ממראח אם הוא ילך לשם וישאל על שמשון שהיה בטנטורה

אבו פהמי: הוא נתן לי שתי מחברות ושני עפרונות ונתן לי עשרה בני אדם

ושתי אלונקות שירימו את ההרוגים מהרחובות ויובילו אותם... לבית הקברות

שלנו. אמר לי לכתוב את השם של כל אחד. שאל אותי: אתה בן הכפר הזה?

שאל אותי בהתחלה: אתה בן הכפר הזה? אמרתי לו: אני בן הכפר הזה וזה

ביתי, זה ביתנו שליד הנמל. אמר לי: אתה מכיר אותם גדולים וקטנים כתבתי

תשעים וחמישה גברים ונשים שתיים. הנשים אני מכיר עד היום. אחרי ששמנו

אותם שם בא הטרפיק שוטר התנועה שלהם הביאו אתים ומגרפות ואמר

תחפרו להם כאן. מי שהיה אתי עבד בקבוץ מעיין והא מבין עברית ושכנזי

[יידיש]. אמר לאחראי

כץ: מה שמו?

אבו פהמי: הערבי? הערבי שהיה מביא להם מספוא זבל וכל מה שרצו

אבו תופיק: מאיפה הוא?

אבו פהמי: מטנטורה. מורשיד שעבד במעיין והוא מבין את השפה. אמר להם:

אחרי שיגמרו את הבור הראשון שיחפרו בור נוסף ויהרגו אותם וישימו אותנו בו

שאל אותי השכן: אתה ידוע מה הוא אמר? אמרתי לו: מאיפה אני יודע

עברית? אני לא מבין. אמר לי: כך וכך אמר. אמרתי לו: בא נימלט. אמר לי:

אבל הצבא מכתר אותנו. אמרתי: שהכדורים יפגעו בנו אם נברח ושלא יפגעו

בנו פנים אל פנים. וכשאנחנו משוחחים ..

כץ: [בעברית לאבו תופיק המתורגמן] עכשיו אני לא בטוח שהבנתי במאה

אחוזים מה שהוא אמר בסוף.

אבו תופיק: שמעת עכשיו, אחר כך אני אסביר לך.

אבו פהמי: [שוב בערבית] אנו משוחחים והגיעו שניים מן הקיבוץ, אחד מהם

שמו אריה.

כץ: מאיזה קיבוץ, מעיין צבי?

[שיחה על שמות]

אבו פהמי: הוא היה עובד איתם תמיד. הוא קפץ מן המכונית

כץ: רגע אני רוצה לרשום את השמות.

[הפסקה בענייני אירוח]

כץ: אמרת ששם האדם מגבעת עדה הוא שמשון

אבו פהמי: מאיפה הוא אני לא ידוע רק קוראים לו שמשון אומרים שהוא

מגבעת עדה יותר מאוחר שמרתי שם בשדה הירקות אחר כך הוא בא כעבור

שנה, שנתיים, בא לשם וישבנו הוא ואני

כץ: שם האיש מקיבוץ מעיין צבי, הוא אריה?

אבו פרמי: אריה. לא ידוע מה שם משפחתו.

כץ: מתי ראית את האיש הזה מעיין צבי בפעם האחרונה?

אבו פהמי: אריה זה כשהיינו בתוך הכפר אוספים את ההרוגים

אבו תופיק: אבל מאיזה יישוב הוא? אתה יודע מאיפה הוא?

אבו פהמי: אני לא יודע.

כץ: הוא היה בכפר בין ההורגים?

אבו פהמי: הוא בא מבחוץ ובא אלינו כשהיינו מסודרים בשורה. האדם הזה

שעבד אצלם, שהביא להם כל מה שרצו, באו, ברכו אותנו, באו הוא ועוד

שניים עם משאית. הוא [אריה] נתן לו סיגריות, אמרו לו: אני לא מעשן תן

לשכן שלי, נתן. אמר [חברי שעבד בקיבוץ] לאריה: היום הוא הוא יומך, הם רוצים להרוג אותנו, גם אותנו. אמר לו [אריה]: חכה רגע. השאיר את השניים אצלנו והוא קפץ אל הבניין הישן של המפעל שהיה שייך ליהודים מזמן ובו עשו זכוכית הלך למפקד שלהם, שם הציבו אוהל, הביא פתק ולקח אותנו. אמר תעלו לאוטו שלנו והביאו אותנו לתושבי הכפר הנמצאים במשטרת זמארין [זכרון] ומשם לקחו אותנו למעצר.

כך: כמה מתו שם וכמה הלכו למעצר?

אבו פהמי: ראה, אלה שאני אספתי אותם והבאתי אותם לבית הקברות היו תשעים וחמישה גברים ושתי נשים.

כך: תשעים וחמישה?

אבו פהמי: אנשים ושתי נשים.

כך: הרגו אותם גם במקום, לאחר שנכנעו?

אבו פהמי: בטנטורה. בכפר. ברחובות.

כך: אבל זה אחרי שנכנעו כולם?

אבו פהמי: לא. אחר כך, אחרי כמה ימים, הביאו כמה אנשים מפרדיס למעצר, ואמרו...התחלנו לשוחח, אמרו הלכנו אנחנו עם שני יהודים מזומארין [זיכרון] איתנו. ההודעה הצבאית שלהם. אמרה כבשנו יישוב אסטרטגי טנטורה. אני ב..בהמשך

כך: אמרת לנו נכנעתם, זאת אומרת?

אבו פהמי: הרמנו דגל לבן

כך: כן. עכשיו אחר כך הרגו? אחרי שהרמתם ידיים הרגו? כמה?

אבו פהמי: לא ראינו. אספו את כולנו.

כך: בערך

אבו פהמי: בערך לפי ההודעה הצבאית שלהם אמרו הרגנו מאתיים חמישים.

כך: זה הכול, מאתיים חמישים. אבל אלה שנהרגו לאחר שהרמתם ידיים כמה בערך? אחד, שניים, ארבעים, מאה?

אבו פהמי: את זה אני לא יכול להגיד

כך: בערך

אבו פהמי: את זה אני לא יכול לדעת

אבו תופיק: לא יכול להגיד

כך: ספרת אותם? הרבה או מעט?

אבו פהמי: אני אומר לך שההודעה הצבאית שלהם אמרו הרגו מאתיים חמישים איש. הודעת המלחמה: שידרו אותה. אנשי זומארין ירדו ושאלו: מה המעשה הזה שעשיתם? מה זה שעשיתם? אז אמרו להם אלה עיראקים וסורים, אמרו להם אלה בני טנטורה

אבו תופיק: [בעברית פונה לכך] אתה מבין הכוונה שהם רצו להרוג את כולם, אז באו מזכרון כי היו שכנים, אמרו להם, מה אתם משוגעים? אבל הם באו מאוחר מזכרון. באו מאוחר.

כך: אבל השאלה כמה נהרגו אחרי שהם כבר נכנעו והרימו ידיים. כמה נהרגו אחר-כך?

אבו תופיק: אני שמעתי את זה, עד ארבעים איש בערך.

כך: אבל הוא היה, אולי הוא יודע יותר? אולי הוא יודע יותר במדויק.

אבו פהמי [מבין עברית, מדבר קצת ערבית כעת וקצת עברית] אני כתבתי את מה שמצאתי. הם נתנו לי שתי מחברות ושני עפרונות, מה שאני אומר לך כדי לרשום את השמות...אמר אתה מבני הכפר, אמרתי לו כן, אמר לי תכתוב לי את שמות אלה שאתם אוספים ברחובות אלה יש לך את שתי האלונקות והאנשים האלה שאתם אוספים אותם תביא אותם את ההרוגים לבית הקברות שלכם. הייתי רושם תשעים וחמישה גברים ושתי נשים. הנשים אני מכיר.

עזאל חאג' ועריפה אל-פילו אבל את ההם אפילו אם אני מכיר עבר הרבה זמן.

אבו תופיק: השמות לא כל כך חשובים. אצלו הבעיה היא שישי הודעת מלחמה שהיא רשומה אצלם
אבו פהמי: ממני הם לקחו הרבה. שלושה ארבעה כבר לקחו ממני ננותן שמות אנשים]

אבו תופיק: הודעת המלחמה לא רשמת מה שאומרים האנשים?
אבו פהמי: אולי האנשים האלה לא היו אז איך הם רושמים, איך שהם רוצים?
אבו תופיק: הודעת המלחמה לא דיברה אמת. אבו נביל, אחי היה בן שש, הוא נמצא שם, נשאר ללון אצל משפחת שורה.

כך: אני רוצה להגיד לך משהו. כשיש מלחמה נהרגים אנשים משני הצדדים, אבל אחרי שצד אחד הרים ידים השאלה מה עושה הצד השני. אם ירה אחר כך. זאת השאלה, כמה בערך מתו?

אבו פהמי: אני הייתי רושם את שמות ההרוגים ואוספים אותם אחר שגמרנו שמו אותנו באוטו ולקחו אותנו לזמארין.
אבו תופיק: הוא היה אוסף את ההרוגים
כך: המתים

אבו תופיק: את המתים. ברגע שבאו אלו מזכרון הם גם היו בדרך לרצוח אותם, להרוג אותם

אבו פהמי: הרי הרדיו אמר אז כשהיינו בתחנת המשטרה, היו בחצר, הרדיו אמר אז כבשנו מקום אסטרטגי על יד הים, על יד הים, כיבוש ימי וקרקעי והרגו, זאת אומרת הלכו הרוגים מהם מאתיים וחמישים. זה מה שאמרו אחרת מה אנחנו יודעים.

כך: זה סך הכול מכל הכפר?

אבו תופיק [לאבו פהמי] מה שהוא רוצה לדעת זה האם הרגו אנשים אחרי הכניעה או לא?

אבו פהמי: מה אנחנו יודעים זה לא

אבו תופיק: הוא היה כמו האנשים, מה הוא יודע. הרגו אותם לפני הכניעה, אחרי הכניעה

כך: אבל ברור שיירו באנשים אחרי הכניעה? זה מאה אחוז?

אבו פהמי: לא ראינו אותם הורגים אחרי שהרמנו ידים

אבו תופיק: לא ראה שהרגו.

אבו פהמי: לא ראינו, לא הרגו. אנחנו שהתאספנו כל תושבי הכפר במקום רחוק. לא. לא הרגו. חייל אחד ירה כמה יריות בתקרת הבניין שהיינו בו, הבניין הגדול שהיינו בו ליד הים, לא ראינו שהרגו.

כך: לקחו מכם לעוד מקום? או מה

אבו פהמי: כן כשלקחו אותנו מהכפר, לקחו אותנו למשטרת זומארין

אבו תופיק: לקחו אותם לזיכרון

כך: אחר כך חזרתם?

אבו פהמי: לא הנשים, בא הצלב האדום מסוריה ולקחו את הנשים והילדים. היו שם אנשים שברחו לשם ושלחו אותם.

כך: הרבה ברחו?

אבו פהמי: כולם ברחו

כך: כמה אנשים בערך חייו בטנטורה

אבו פהמי: אני חשוב שמונה מאות, אני הייתי באנציקלופדיה, כתוב הכל

[באנציקלופדיה הפלסטינית מוזכר 1500]

כך: מה שאני רוצה לדעת בדיוק זו נקוה: האם הרגו אנשים אחרי הכניעה? אבו פהמי: לא, לא ראינו.

כץ: את זה אתה לא יודע [סוף קלטת]
רבו פהמי: לא יודע, לא ראינו.
כץ: מי יודע?
אבו פהמי: אין מישהו, אין מישהו, בגיל הזה כמוני שיודע משהו על הארץ. לא יותר ממני ואפילו לא כמוני. אני יליד הארץ, וגם אבא וגם סבא.
[משוחחים על עדים נוספים אפשריים,; משוחחים על חייו של אבו פהמי לפני 1948; לאחר שיחה ארוכה חוזרים לנושא]
אבו תופיק: נשאר דבר אחד שאתה נותן או רוצה תשובה עליה והיא אם ירו אחרי שהם נכנעו?
כץ: זה הכי חשוב
אבו תופיק: זה מה שהוא לא יודע מפני שהוא מצבו איך שהוא היה הוא בא לאסוף את הגוויות, אנשים מתים והם היו בדרך. מה ששמעתי מאנשים, היה לי את בן השש באותו לילה שמה, שהיה אצל משפחת אורח שלנו שהם ירו באנשים
כץ: הוא יזכור משהו? האח הזה?
אבו תופיק: כן
כץ: אז נחפש אותו
אבו תופיק: שירו באנשים אחרי הזה...אם, למעשה, מי שמנע לטבוח את כל הכפר
כץ: אנשי זיכרון
אבו תופיק: לפי מה שהוא עכשיו אמר זכרון, ומעגן ומעיין צבי
כץ: מעיין צבי
אבו תופיק: אתה יכול אולי לתפוס בזכרון את הארכיון, בגבעת עדה, בבנימינה
אבו פהמי: כמה שלקחו מידע על המקום זה שוקרי עארף [מדברים על סטודנט שעוסק בנושא]
[המשך שיחה על הא ודא]

2. פוזי מחמוד טנג' [אבו חאלד]

יליד טנטורה היה בן 21 או בן 24 בזמן הכיבוש
[השיחה מתנהלת בערבית]

ראיון ראשון:

כץ: אנו רוצים לדעת בדיוק מה שאתה זוכר, דבר ראשון מה היו היחסים בין טנטורה לשכנים לפני המלחמה?
אבו חאלד: היחסים שלנו עם זיכרון יעקב היו טובים מאוד
כץ: עד בערך איזה זמן לפני המלחמה היו היחסים טובים?
אבו חאלד: עד אשר אבדה פלסטין היחסים היו טובים, היו להם בתים אצלנו, אנחנו באנו אצלם, הם ישנו אצלנו, כלומר טובים מאוד
כץ: גילך?
אבו חאלד: 70
כץ: כלומר
אבו חאלד: נולדתי ב-1927 בדיוק
כץ: לכם היו בתים בזיכרון?
אבו חאלד: לא היו לנו בתים, וביקרנו אצלם וישנו אצלם
כץ: כמה זמן לפני שהלכה טנטורה היו כאלה יחסים?

אבו חאלד: היחסים היו טובים
כך: כלומר לא קרה כלום בניכם לבניהם?
אבו חאלד: כלום
כך: מה קרה ביניכם בטנטורה לבין יהודים שלא היו בזיכרון?
אבו חאלד: נותר בידם המזרח, פרדיס נכנעה ליהודים, ג'סר אל-זרקא נכנעה ליהודים
כך: ומדוע טנטורה לא נכנעה ליהודים?
אבו חאלד: הרשה לי, בצפון עזבו את כפר לאם וצרפנד [הבוניים של היום]
כך: ואחר כך
אבו חאלד: במערב היה נמל וים, החברה באו ואמרו ב-15 במאי אנחנו רוצים להיכנע ליהודים, כי בריטניה מסרה הכל ליהודים. כי אנו פחדנו שאם נכנע ליהודים יבואו הערבים וישאלו מדוע נכנעתם ליהודים ויהרגו אותנו
כך: אבל נכנעו פרדיס ולא הרגו אף אחד
אבו חאלד: אבל אנחנו פחדנו מן הצבאות הערבים שיבואו, שיכבשו אותנו מחדש, וישאלו מדוע נכנעתם
מתורגמן: [עברית] מה שהוא מדבר הייתה שמועה שצבא ערבי צריך להגיע, הם פחדו שאם יגיע צבא ערבי שיקבלו עונש על הכיבוש הישראלי
כך: אבל אתה יודע שפרדיס נכנעה שבועיים לפני שהלכה טנטורה
אבו חאלד: אכן, אבל הצבא הערבי עדיין לא הגיע לאזור
מתורגמן: היו שמועות
כך: מי היה בכפר בטנטורה? צבא?
[שיחה טכנית על הקלטה]
אבו חאלד: לא היה צבא, רק אנשי הכפר
כך: לא היה צבא?
אבו חאלד: לא צבא רק אנשי הכפר
כך: כעת, בנמל לא הגיע נשק? או משהו כזה?
אבו חאלד: לא, נשארנו 200 בחורים מטנטורה שהיה להם נשק כי עבדנו במשטרה הבריטית.
[קטע לא מוקלט]
אבו חאלד: בעיתון "צות אל-חק" [בטאונה של התנועה האיסלאמית בישראל] הייתה כתבה על טנטורה, לפני חודשיים על טנטורה ודיר אל-יאסין [מבררים איפה המאמר] שם היה כתוב כיצד אספו את הגברים והפרידו בין הנשים לפרדיס והגברים למעצר [משוחחים על העיתונאי]
כך: אתה אומר לי לא היה צבא בכלל, לא ירדני לא עירקי
אבו חאלד: בכלל לא, אלא היו אצלנו בערך 200 בחורים שעבדו במשטרה הבריטית
כך: מאתיים?
אבו חאלד: בערך
המתורגמן: והם היו חמושים?
אבו חאלד: אכן
אבו חאלד: בשנת 1948 כשתם הכיבוש כל אחד מהם הביא עמו את הרובה
כך: הבריטים הביאו לכם את הרובים?
מתורגמן: או שהם הביאו את הרובים
אבו חאלד: לא
כך: כלומר סיימתם, הלכתם עם הרובה?
אבו חאלד: כן
כך: ומה אמרו הבריטים?

אבו חאלד: שום דבר
כץ: איזה רובה?
אבו חאלד: רובה אנגלי
כץ: והאנגלים אמרו לא חשוב
אבו חאלד: האנגלים לא התעניינו
כץ: מכאן אני מבין שלא פחות מ-2000 רובים היו בכפר, והיו יותר אנשים שלא
היו בצבא ולא היה להם נשק?
אבו חאלד: היו גם ציידים [חוזרים פעמיים בעזרת המתורגמן]
כץ: בליל הכיבוש מה אתה זוכר?
אבו חאלד: אני הייתי בשמירה
כץ: איפה?
מתורגמן: היה בשמירה
אבו חאלד: בגבעת אל-עג'רה
מתורגמן: מקום זה ששמו דבת אל-עג'רה
[מבררים תרגום המילה]
אבו חאלד: מקום גבוה משקיף על כל הכפר
כץ: באיזה כוון של הכפר?
אבו חאלד: מצד מזרח
כץ: מכוון בית הספר?
אבו חאלד: ליד בית הספר וקרוב אליו
כץ: אתה זוכר כמה הייתם?
אבו חאלד: בכל אזור שמירה היו 4 אנשים
[מבררים מונחים בערבית]
כץ: וכמה עמדות שמירה היו באזור המזרח?
אבו חאלד: 6
כץ: כלומר נאמר באזור המזרח היו 24 שומרים
אבו חאלד: כן
כץ: ואתה יודע כמה היו בצפון ובדרום
אבו חאלד: בדרום היו 2,
כץ: גם 4 בכל עמדה?
אבו חאלד: ובצפון יתכן שהיו גם 2
כץ: כלומר ניתן לומר שהיו 10 עמדות שמירה, 40 שומרים בסך הכל.
אבו חאלד: כן
כץ: טוב, ואחר כך?
אבו חאלד: אחר כך, בסביבות חצות הלילה ראינו את ההתקפה באה אלינו
מכל מכוון מזרח, מכוון דרום ומכוון צפון ומכוון הים
כץ: אתה באופן אישי מאיפה ראית? מן המזרח שם היית?
אבו חאלד: משם ראיתי
כץ: ומצפון?
אבו חאלד: לא החברים שלי ברחו מהכוונים האחרים מן הצפון ואמרו ירו
עלינו
[שוב מבררים עם המתורגמן]
כץ: ברחו אליכם?
אבו חאלד: וברחו לכפר
כץ: מהדרום?
אבו חאלד: גם ברחו, לא היה להם תחמושת
מתורגמן: אחרי שנגמר הכדורים ברחו
כץ: זה קרה מתי?

אבו חאלד: בסביבות שעה 4
כץ: ומה קרה אצלכם?
אבו חאלד: אחרי שברחו, אספנו אותנו בכפר לקחו אותנו בשורה אחת לחוף
הים
כץ: אתם ברחתם גם?
אבו חאלד: כן
כץ: באותה שעה לערך?
כץ: כלומר בערך בשעה 4 נכנס הצבא לכפר?
אבו חאלד: כן. הצבא נכנס על קו מסילת הברזל, גם הגיעו משם. והפריד
בינינו השומרים לבין הכפר
כץ למתורגמן: זאת אומרת הרכבת הפרידה בין הכפר לעמדות
מתורגמן: הוא אומר הצבא של ישראל כבש איפה [שנמצאת] הרכבת [ו]הפריד
בין תושבי הכפר לשומרים
כץ: טוב, כאשר בא הצבא ברכבת, איפה הייתם בשמירה או בכפר?
אבו חאלד: היינו בעמדות השמירה
וכץ: מה קרה?
אבו חאלד: ברחנו ותפסו אותנו בכפר
כץ: ואחר כך?
אבו חאלד: הצבא אסף את כל האנשים שם
כץ: לאיפה?
אבו חאלד: לקחו אותם לחוף הים,
כץ: כולם נשים וילדים?
אבו חאלד: כולם. אבל הנשים בקבוצה והגברים בקבוצה.
מתורגמן: הפרידו בין נשים לגברים
אבו חאלד: הילדים מעל גיל 12 עם הבחורים, הילדים הקטנים עם הנשים,
כץ: ומה קרה בחוף?
אבו חאלד: אחר כך לקחו קבוצה של שבעה עד עשרה צעירים, כל פעם, לקחו
אותם לרחובות וירו בהם
כץ: רק צעירים?
אבו חאלד: כן רק צעירים
איפה זה קרה בחוף הים? איפה?
אבו חאלד: לא לקחו אותם והכניסו אותם לכפר
כץ: רק הבחורים?
אבו חאלד: רק הבחורים.
כץ: כלומר לקחו שבעה הלכו אתם
אבו חאלד: כן וירו בהם ואז באו לקחת עוד קבוצה
מתורגמן: לקחו שבעה, עשרה אנשים הכניסו אותם לכפר וירו בהם וחזרו,
והעבירו שוב
כץ: לאן לקחו אותם בכפר?
אבו חאלד: למרכז הכפר
כץ: בקרוב לבית הקברות?
אבו חאלד: ליד המסגד
כץ: כמה פעמים עשו זאת?
אבו חאלד: הרגו 90 איש
כץ: כלומר בערך 10 פעמים באו ולקחו?
אבו חאלד: כן
כץ: כמה חיילים הלכו ובאו עם הקבוצה?
מתורגמן: הרבה חיילים

כץ: אבל עם כל קבוצה כמה הלכו?
אבו חאלד?: עשרה שניים עשר
כץ: אותם חיילים תמיד הלכו?
אבו חאלד: לא אותם חיילים. כל קבוצה לקחה קבוצה
כץ: וכל הכפר עומד ומסתכל
אבו חאלד: כן. אחר כך לקחו את הגברים את בית הקברות
המתורגמן לאבו חאלד: וספר לו איך אנשי זיכרון הפסיקו
אבו חאלד: רגע אני מגיע לזה, הביאו אותנו לבית הקברות
כץ: אלה שנשארו? ואז ראיתם
אבו חאלד: ראינו שם את גופות ההרוגים
כץ: בערך אחרי שהרגו תשעים לערך לקחו את מי שנשאר
אבו חאלד: כן לקחו את מי שנשאר לבית הקברות,
כץ: ומה קרה שם?
אבו חאלד: הביאו אותנו לשם, הושיבו אותנו כווננו אלינו נשק ורצו להרוג
אותנו,
כץ פונה למתורגמן: העמידו אותם והתכווננו לירות בהם?
מתורגמן: כן
אבו חאלד: באו אנשי זיכרון יעקב ואמרו להם: "אלה לא"
כץ: באותה רגע באו אנשי זיכרון
אבו חאלד: באותו רגע שהושיבו אותנו
כץ: כמה באו מזיכרון?
אבו חאלד: חמישים שישים, הרבה אנשים מן המנהיגים שלהם
מתורגמן: אנשים מפורסמים
כץ: חמישים באו
אבו חאלד: מנהיגים, כולל מפקדים מהצבא שאמרו אלה שהרגתם די, עכשיו
מספיק
מתורגמן: אנשים בכירים בזיכרון
כץ: האנשים מזיכרון באו חמישים שישים
אבו חאלד: כן
כץ: אתה זוכר אנשים מזיכרון שהיו שם?
אבו חאלד: אני כל מה שקשור אלי... אבל החברה שלנו אמרו אלה הם אנשי
זיכרון, שבאו, ולולא באו אנשי זיכרון היינו מתים כולנו
כץ: עכשיו, מה קרה עם אלה שהרגו?
אבו חאלד: הביאו אותם, חפרו בור גדול וקברו אותם
כץ: ואתה היית נוכח.
אבו חאלד: כן
כץ: באותו יום?
אבו חאלד: כן, באותו יום לקחו אותם וקברו אותם בבור אחד
כץ: בור אחד?
אבו חאלד: אכן בור אחד
כץ: היו רק בחורים?
אבו חאלד: רק בחורים
כץ: ומה קרה לאלה שנהרגו חוץ מהם, בקרב?
אבו חאלד: בקרב נהרגו רק 4 5 נהרגו ושתי נשים
כץ: מה קרה עם הנשים?
אבו חאלד: אחרי שתפסו את הכפר מי שרואים אותו בכביש ירו בו
כץ: קרה משהו עוד חוץ מזה?
אבו חאלד: לא לקחו אותנו לזיכרון יעקב וכלאו אותנו

כץ: אני שמעתי שכאשר הייתם כולכם שם בחוף הים קרה משהו עם אחת הנשים? אתה זוכר משהו?

אבו חאלד: לא, אבל אני זוכר שאחרי שמו כולם על החוף, שם היה בן אדם שחשבו ש[הוא] הרג יהודי, ירו בו אל מול כל האנשים לא יצא כדור, ירו לכוון הים יצא הכדור.

[מתורגמן חוזר על כך] מישהו מן הכפר מתורגמן: לא חיילים האשימו בן אדם מן הכפר שהרג יהודי, ניסו לירות בו מול כל האנשים [חוזר על הסיפור] כץ: הוא נשאר בחיים?

אבו חאלד: כן מתורגמן: אבל לא יודע אם הוא חי היום כץ: אתה מכיר מישהי ששמה [נותן שם של בחורה], אתה מכיר אתה, אבו חאלד: כן

כץ: סיפרו שלה עשו משהו?

אבו חאלד?: לא

כץ: אבל הייתה כאן כזאת

אבו חאלד: כן

כץ: אתה יודע איפה היא היום

אבו חאלד: בסוריה

כץ: אמרו לי אולי היא חיה בפרדיס

אבו חאלד: לא, לא חושב. כל אנשי טנטורה בסוריה, רק מעט כאן [רובם

במחנה ירמוק]

כץ: זה ברור

מתורגמן: דוד שלי גם שם

כץ: דוד שלך?

מתורגמן: אח של אבא שלי

כץ: זה מעניין כי שדברנו עם אבו פהמי אמר לנו שבטוח היא פה, היה מוכן לפגוש אותה

מתורגמן: יש פה משפחה [נוקב שם המשפחה] אבל הם לא היו הטנטורה. זה בוא נגיד גדול ממני בשלוש שנים הוא יכול להיות אחיה [נותן את שמו] זכרוננו לברכה, הוא אבא של האנשים האלה, והוא נפטר לפני כמעט עשר שנים וגם האימא נפטרה, ונשארו הילדים ויש להם משפחות

כץ: והבחורה [נוקב בשמה] התחתנה?

אבו חאלד: היא [נוקב בשמה] התחתנה בסוריה

כץ: במאה אחוזים היא שם?

אבו חאלד: כן

כץ: אתה יודע מה קרה אתה?

אבו חאלד: מה אומרים שקרה אתה?

כץ: יש אנשים מפרדיס שדברתי אתם אמרו לי שהחיילים לקחו אותה, [נוקב בשמה], והיו אתה ובאלוהים

אבו חאלד: עשו לה משהו לא טוב?

כץ: כן

אבו חאלד: לא לא, זה לא היה

כץ: אתה לא יודע

אבו חאלד: אני לא מאמין

מתורגמן: סיפור כזה, שמועה מסתובבת, אם היה דבר כזה הוא היה שומע
כך: אכן זה מוזר לי שהוא לא יודע.
אבו חאלד: זה לא קרה
כך: כמה זמן היית אתה בבית כלא?
אבו חאלד: עד ה-21 לנובמבר, 1948 אז ברחתי
כך: איפה היית?
אבו חאלד: לקחנו אותנו לסידנא עלי [נוף ים של היום]
כך: הרצליה, ליד הכפר ג'ליל ולאן ברכת לפה?
אבו חאלד: לפה
כך: ומאז נשארתי פה?
אבו חאלד: כן, אבל אימי, אחיותיי ומשפחתי נשארו בפרדיס. היום יש לי שתי
אחיות בחיפה
כך: מה גילן?
אבו חאלד: אחת 76 הגדולה והשנייה קטנה בת חמישים או חמישים וחמש
כך: כדאי לדבר עם הגדולה?
[נותן את הכתובת שלה, שמה ופרטים מזהים]
כך: אתה זוכר דבר נוסף?
אבו חאלד: לא
כך: רק דבר נוסף אני דברתי לפני זמן מה עם עבד אל-רזאק יחיא, הגנרל הגדול
אבו חאלד: כן, כן אבו אנס
[מדברים על משמעות השם אנס]
אבו חאלד: הוא מפקד באש"ף
כך: כן [משוחחים על ביקור הגנרל, בן משפחה שאחד מעדיה הוא האישי
שהעיד בפני האמאם של חיפה]
הגנרל אמר לי שכאשר הפסיקו החיילים לירות, בא אחד על אופנוע מן הצבא
והוא שהפסיק אותם
אבו חאלד: אלה הזיכרונאים אמרו אלה שהרגתם הרגתם, עכשיו די
כך: אתה יודע אם אחד מאחיו של עבד אל-רזאק הם פה?
אבו חאלד: אחד מהם באמריקה שמו מוחמד [זה העד של האמאם] ואחד
מגרמניה [אישי שבא להעיד במשפט כך אבל לא הספיק עדותו נמצאת בקובץ
זה; משוחחים עליו]

ראיון שני

כך: מה אתה זוכר מליל כיבוש טנטורה? אתה היית בו בן 25 נכון?
[בודקים את הגיל, מתברר שהיה בן 24]
כך: מה עשית באותו זמן?
אבו חאלד: הייתי חקלאי באותו זמן
כך: מה אתה זוכר מן הלילה שבו באו היהודים
אבו חאלד: באו היהודים ותקפו אותנו מארבעה כוונים, מן הדרום, המזרח
והמערב
כך: מכוון הים גם?
אבו חאלד: כן גם מכוון הים
כך: באיזה שעה בערך זה היה?
אבו חאלד: אחרי חמישים שנה מה אתה רוצה שאומר לך
כך: מה שתזכור תזכור, כל מילה שתזכור מילה בסלע [מסביר את חשיבות
הזיכרון האישי]

כץ: מה אתה זוכר
אבו חאלד: אני זוכר בלילה בסביבות חצות הליל
כץ: ואתה מה שמעת?
[מספר על כך שהיה בעל רובה צייד שאכזב בזמן הקרב]
אבו חאלד: אחרי שכבשו את הכפר אספו אותנו על חוף הים, בחרו מתוכנו
שבעה גברים שיאספו את המתים
[המתורגמן מסביר לכץ שהכוונה לא הייתה לא להרוג את השבעה אלא שהם
יאספו את הגופות]
אני הייתי אחד מן השבעה, ואנחנו הולכים בתוך הכפר ושם יש שיח צבר, יש
עליו שתי גופות. השומר אמר לי תאספו אותם, אמרתי לו איך נוויד אותם
מהצבר, הגיע קצין והשומר אמר לו שאני מסרב להוציא את הגופות, אמרתי
לקצין שאני מפחד מהקוצים אז הקצין הוציא את הנשק שלו וכיוון אותו אלי
ואז הלכתי לשיח הצבר, הוצאתי אותם והגוף שלי היה מלא קוצים.
[שיחה עם אורחת אחרת, יוסרא וחייד אבו מאדי שכץ ראיין גם כן]
אבו חאלד: אחרי זה סדרנו את המתים בערמות של שמונה, תשע, עשר גופות
כץ: כמה בסך הכול?
אבו חאלד: בין שישים לשבעים גופות. ואז הגיע חייל אחד וידו פצועה ואמר
לו שומרים אני רוצה לקחת שניים להרוג אותם תמורת היד שלו, אנחנו יושבים
מתחתיו, הוא עמד מעלינו וצעק: קום, קום, מי שהיה לידי, כבר שני אחיו
נהרגו
כץ: מאיזו משפחה זה היה?
אבו חאלד: סלבוט
[חוזר על אותו סיפור עד לרגע שבו פקדו עליו לקום]
כץ: ואתה לא קמת?
אבו חאלד: לא קמתי, אבל אחרי שקמתי בא חייל חמוש. לא מן השומרים, מן
החיילים שהיו בכפר והרביץ לי בגב ונפלתי על הרצפה, עד עכשיו כל כמה
חודשים כואב לי הגב, אחרי חמישים שנה, אחרי זה לקחו את כולנו לבית
החרושת, מגיל עשר עד גיל מאה ולקחו אותנו כאסירים לזיכרון יעקב, אני
ישבתי כעשרה אחד עשר חודשים [ואז שוחרר לטול כרם]
[סוף של השיחה נמצאה בקלטת אחרת]
אבו חאלד: אנחנו עמדנו ליד הקיר בשורה ורצו לירות בכולנו וכל הרובים היו
מכוונים אלינו עד שהופיע למזלנו יעקב אל מוכתאר והציל את חיינו ואמר
לחיילים עד כאן, מי שהרגתם הרגתם ועכשיו אסור להורג וכך ניצלנו כולנו
כץ: אני שמעתי את הסיפור הזה מהרבה אנשים אבל כתוב בכתבה שיעקב אל
מוכתאר הרג אנשים יחד עם החיילים
אבו חאלד: לא זה לא נכון
[סוף השיחה לא מוקלט]

3. נמר ד"ב עלי ג'רבאן

יליד ג'סר אל-זרקא, היה בן 30 ביום הכיבוש

[השיחה מתנהלת ברובה בעברית]

[משוחחים על השם]

כץ: אתה יליד איזה שנה?

נמר: 1918

כץ: איפה נולדת

נמר: פה בג'טר

כץ: אתה אינשאללה עוד שנה בן 80

נמר: כן אינשאללה

כץ: מה אתה זוכר משנת 1948?

נמר: 1948, זה הכפר שלנו היה על המקום שלו, לא הלך למקום [אחר]

כץ: כן אבל אתה בעצמך היית ב-

נמר: רגע רגע. אנחנו קיבלנו קמח מחיפה לכל הכפר, אבא שלי אחראי על כל

הכפר

כץ: הוא המוכתאר?

נמר: כן

כץ: דיב?

נמר: כן דיב עלי הוא המוכתאר. עכשיו הם סגרו את הדרך לחיפה,

כץ: כביש חיפה תל אביב נסגר

נמר: כן

כץ: מי סגר את הכביש?

נמר: ההגנה. והיה פחד, ילך אחד יירו בו, מה אמר אבא? אני הולך לטנטורה

הדרך לשם פתוחה, הוא יביא קמח מטנטורה הוא יחלק פה בכפר

כץ: מחיפה הביא את הקמח לטנטורה, מטנטורה לג'טר איך הביא לג'טר?

נמר: על דרך הים

כץ: בסירות?

נמר: על החמורים, על עגלות

כץ: אהה, לאורך החוף הלכו

נמר: כן, חכינו שמה בערך 4 חודשים, שלושה חודשים

כץ: מי זה חכינו?

נמר: כל המשפחה של אבא

כץ: אתם עברתם מג'טר לטנטורה לארבע חודשים. מה עברתם?

נמר: כי היה פחד פה. אי אפשר לעבור לחיפה

כץ: זאת אומרת הלכתם לטנטורה?

נמר: כי בטנטורה היה שקט

[מבררים באיזה חודש בדיוק הגיעו לטנטורה ומתי בדיוק היה הקרב, מתברר

שהיו שם מפברואר]

כץ: אצל מי הייתם? איפה הייתם?

נמר: לקחנו דירה שמה

כץ: זאת אומרת היה שם בית ריק

נמר: כן היה בית ריק וגרנו שמה

כץ: כמה אנשים הייתם שם?

נמר: היינו: אני ואחים שלי ואבא

כץ: כמה אחים?

נמר: היינו שמונה אחים ושלוש אחיות ואני, לי היו חמש ואישה.

כץ: לך היו חמישה ילדים ב-1948,

נמר: בן אחד וארבע בנות

[מדברים על כמה ילדים יש לו היום, לו ולאחיו]
כץ: אז הייתם שם 8 אחים ו 3 אחיות ואתה עם חמישה ילדים ואישה, ארבעה חודשים ומה קרה?
נמר: אנחנו חשבנו טנטורה תעשה שלום ותישאר שמה, וזהו. אבל הם לא היו מסכימים לשלום, טנטורה
כץ: למה הם לא הסכימו?
נמר: לא יודע, בא מוכתאר של זיכרון יעקב, יעקב המוכתאר, ואמר לאבא שלי אולי תגיד לחברים של טנטורה יעשו שלום ויישארו במקום שלהם, אנחנו לא רוצים לקחת כפר שלהם
כץ: שאתה אומר יעשו שלום, אתה מתכוון "ייסלמו", בערבית זה להיכנע
נמר: כן, יתנו את הנשק שלהם
[מסביר את ההבדל מתברר כי נמר מדבר על כניעה].
כץ: אבל הם לא הסכימו?
נמר: לא הסכימו. אמרו לא חסר לנו יבוא אחד מע'ווארנה [בני ג'סר]
כץ: יעשה לנו סדר
נמר: יגיד לנו ככה, ככה ונעשה סולחה, אנחנו לא צריכים
[דנים בכתיב של ע'ווארנה; ובמשמעות המילה]
כץ: נחזור לטנטורה
נמר: גם זיכרון בנימינה עתלית, למה היו יהודים שם, אמרו לאנשים מהטנטורה תעשו סולחה
כץ: להיכנע יעני,
נמר: כן
כץ: ולא הסכימו?
נמר: אמרו לא רוצים גם לא מזיכרון ובנימינה. עכשיו מה קרה יש יהודי אחד מזיכרון יש לו טרקטור עובד ליד טנטורה שמה יש לו אדמות. הלך אחד ירה בו ברגל
כץ: רגע, יהודי מזיכרון
נמר: היה חורש שם
כץ: מי זה היהודי הזה אתה יודע?
נמר: לא זוכר
כץ: ליד טנטורה?
נמר: כן
כץ: נפצע
נמר: לא מת
כץ: ממה נפצע קיבל כדור?
נמר: כן
כץ: מטנטורה?
נמר: כן עכשיו התרגזו אנשי זיכרון למה אנחנו באנו ביקשנו לעשות סולחה, מחר באחד וחצי בלילה
כץ: באותו יום?
נמר: לא. שבוע אחר כך באחד וחצי בלילה באו חיילים ברכבת
כץ: ברכבת? הרכבת עבדה?
נמר: כן
כץ: מאיפה באו?
נמר: רכבת מזון
כץ: קרונות משא?
נמר: בזה באו
כץ: מאיפה הגיעו?

נמר: מנתניה באו מבנימינה מזיכרון
כץ: מן הדרום?
נמר: הייתה מלחמה עד עשר בערך,
כץ: עד עשר הבוקר?
נמר: לקחו ליד הים שמה את כל האנשים ועשו חיפושים.
[הסרט נקרע, תקלה טכנית]
כץ: אתה אומר היה שצמן מבנימינה ומה הוא היה איפה הוא היה?
נמר: בין החיילים
כץ: מה קרה אחר כך עם האנשים אלה שנשארו?
נמר: אלה שנשארו באו כמה אוטו, לקחו אותם באוטו
כץ: כולם ביחד?
נמר: לא כולם באוטו אחד, חמישה שישה אוטו[אים]
כץ: הכל בחורים ילדים זקנים זקנות
נמר: לא, נשים וילדים הלכו ברגל לפרדים
כץ: ומה עשו שם?
נמר: הלכו שם
כץ: נשארו שם?
נמר: כן. והבחורים בא אוטו ולקחו כל אחד 20-25 בחור על אוטו אחד
כץ: לאן?
נמר: למשטרת זיכרון
כץ: וכמה זמן היו שם?
נמר: יומיים, ואחר כך לקחו אותנו לנתניה
כץ: אתה היית אתם?
נמר: כן
[מתבלבל בין אם חאלד, נתניה וגליל הרצליה]
נמר: בסוף הגענו לצרפנד הדרומית ונשארו שמה בצרפנד
כץ: כמה זמן?
נמר: 14 חודש
כץ: 14 חודש?
נמר: כן שנה ושני חודשים
כץ: כמה אנשים הייתם שם בערך?
נמר: מן הכפר
כץ: מטנטורה?
נמר: טנטורה כפר גדול לא יודע. בערך 5000 6000 איש
נמר: 5000 בחורים
כץ: אבל זה לא יכול להיות שכולם מטנטורה?
נמר: יש מטנטורה ויש מכל הכפרים, יש מפרדים
כץ: זאת אומרת לשמה הגיעו מכל הארץ. ומשם לאן הלכתם?
נמר: לצרפנד
כץ: ואחרי 14 חודש?
נמר: היה שחרור השתחררנו מי רוצה הלך לירדן הולך, ומי רוצה ללכת
למצרים הולך, ומי הולך לכפר שלו הולך. אמרנו אנחנו רוצים לחזור לכפר
שלנו, פרדים חזרו לכפר שלהם וג'סר זרקא חזרו לכפר שלהם
[דנים בגודל הכפר בג'סר, דנים בשמות של מי מג'סר היה בטנטורה]
כץ: מה אתה זוכר בזמן שאתה אומר שעמדו עם הרשימות ולקחו אנשים
הצידה, היו הרבה חיילים והיו הרבה מטנטורה. חוץ מהחיילים האלה
שהתעסקו אתם, היו הרבה חיילים אחרים, הם דיברו, אמרו משהו, מה הם
עשו?

נמר: לא דיברו לא עשו שום דבר
כך: יעני כולם הסכימו
נמר: כן
כך: ואנשים מן הכפר פחדו
נמר: כן
[סוף קלטת]
[קלטת חדשה]
כך: האנשים בכפר ששמעו שבוחרים בכולם בזה ובזה, הם ידעו למה לוקחים
אותם?
נמר: יעני החיילים לקחו
כך: החיילים באו עם רשימות
נמר: כן
כך: ברשימות האלה היו שמות של מה, של אנשים שהם ידעו אותם?
נמר: כן
כך: מה הם עשו האנשים האלה?
נמר: לא עשו שום דבר, לקחו אותם. אמרו להם החיילים: אנחנו צריכים לקחת
את המתים בשביל בית הקברות, הלכו
כך [קוטע]: לא. אתה אומר שבחרו לפי הרשימות, הרשימות האלה מאיפה
באו?
נמר: מן הכפר
כך: היהודים באו עם הרשימה, מי נתן ליהודים את הרשימות?
נמר: בכפר,
כך: זאת אומרת היו אנשים בטנטורה?
נמר: יש אנשים בטנטורה רוצים שלום, יש אנשים לא רוצים שלום, יש ויש, מי
רוצה שלום הוא נתן
כך: שמסרו את השמות
נמר: כן, [של] מי שלא רוצה שלום
כך: עכשיו השמות האלה זה שמות של אנשים שמה היה אתם, שהתנגדו
נמר: למשל ראש הכפר
כך: אחראים כאלה [בערבית]
נמר: כן
כך: זאת אומרת בעצם אלה היו אנשים ששיתפו פעולה עם אנשים
נמר: כן
כך: אז מסרו להם את הרשימות קודם,
נמר: כן קודם
כך: יום יומיים שבוע
נמר: לפני
כך: בעצם אני מבין שאנשים האלה פחות או יותר שיתפו פעולה עם המודיעין
של הצבא?
נמר: כן
כך: וידעו בכפר מי הם? מי האנשים האלה?
נמר: לא, אף אחד, [צוחק], אם היו יודעים היו הורגים אותו אתה מבין זה
כך: אבל ידעו שיש
נמר: כן
כך: היו אנשים בכפר מ-
נמר: מחוץ לארץ
כך: מסוריה מעיראק?
נמר: לא, לא היה אף אחד

כך: חיילים אני מתכוון
נמר: אני מבין, לא היה
כך: איזה נשק היה בכפר?
נמר: בזמן האנגלים יש להם רובה.. [מבררים שמות של כלי נשק]
כך: כמה זמן הייתה המלחמה?
נמר: מ-1 וחצי בלילה עד עשר בבוקר, יעני שמונה שעות וחצי
כך: וכל הזמן הזה היו יריות?
נמר: כן
כך: כשנגמר, נגמר בכל המקומות ביחד,
נמר: איזה מקומות?
כך: אני מבין שבאו היהודים מכל הכוונים, שנגמר נגמר באותו הזמן בכל
המקומות
נמר: הוא נגמר בכל המקומות, כל הכפר
כך: באותו זמן?
נמר: באותו זמן כולם היו על שפת הים, ערימה אחת
כך: באיזה שעה הגיעו לשפת הים? אחרי המלחמה,
נמר: אמרתי לך ב-10-
כך: ושמה היו כולם בחורים ונשים שם?
נמר: כן אבל שמו בחורות וילדים לבד, הבחורים לבד
כך: ומשם לקחו את עשרה הבחורים לבית הקברות?
נמר: כן, כן
כך: אתה זוכר עוד משהו שלא שאלתי עליו, שאתה רוצה להגיד?
נמר: לא זה הכול
[מדברים על מבצע שוטר; חוזרים לטנטורה. כך מברר אם ההחלטה לא להיכנע
נבעה מפקודה של חאג' אמין אלחוסייני, נמר מסביר כי ההחלטה היתה של
אנשי הכפר]

4. אניס דיב עלי ג'רבאן

יליד ג'סר אל-זרקא אחיו של נמר דיב עלי ג'רבאן, שניהם בניו של מוכתאר
ג'סר אל-זרקא שנמלט מכפרו לטנטורה כמה חודשים לפני הקרב.

[השיחה מתנהלת לסירוגין בערבית ובעברית]
[שיחה על הא ודא]

[אניס מספר שעבד בצבא הבריטי והיה מוכן להמשיך במשטרת ישראל, מגיעים
לשיחה על 1948]

אניס: בזמן זה התחילו בעיות, הורגים זה הורגים זה, בעיות, אתה יודע מה
שקרה?

כך: התחילה מלחמה

אניס: כן אבא אומר, תראה אני מפחד עלייך, למה האשימו אותי כי הרגתי
ערבי

כך: מי האשים אותך?

אניס: אחד מהערבים פה, אתה יודע הלשנה, אז בסוף מתי הם האשימו אותי
הלכנו ליעקב אפשטיין מוכתאר זיכרון יעקב, הוא מביא אותי, מביא את

האישה, מביא את האנשים מה שהיו בשורה הזו, אז אמרו לו תראה זה אניס
דיב אבו ענייה, זה מעין ג'זאל זה שהרג קצין מאצ"ל

כך: רגע רגע אתה הרגת מי?

אניס: אומרים לי אתה הרגת קצין

כץ: איך קראו לו?

אניס: רגע, כינויו היה "ת'נק יו", אבל השם שלו אני לא מכיר אותו

כץ: מאצ"ל?

אניס: כן מאצ"ל

כץ: איפה זה היה?

אניס: בנימינה

כץ: מה קרה עם הקצין הזה?

אניס: עכשיו אני מספר לך, מתי שכבשו את טנטורה, אמרו כולם לא זה, זה אניס דיב אבו ענייה מעין ג'זאל שהרג את הבן אדם לא אניס דיב עלי ג'רבאן

כץ: רגע בסוף הכיבוש

[תקלה טכנית בטייפ]

אניס: מסעדה

כץ: איפה מסעדה?

אניס: מסעדת מרים

כץ: היא ידעה בדיוק

אניס: בדיוק מה שנתנה כולם אמרו נכון, זה הוא.

כץ: מי שהרג את הקצין היה אניס דיב אבו ענייה מעין ג'זאל וזה מרים ידעה?

אניס: מרים יודעת בטח כולם יושבים, אוכלים אצלה, אחרי שעה וחצי אמרו

הבן אדם זה נהרג, ואני לא הייתי שמה ומרים מכירה אותי הייתי מביא לה

דגים מהים מוכר למסעדה שלה, מכירה אותי מאז שאני ילד קטן, אתה הבנת.

הוא ועוד אחד ממשפחת נג'אר קוראים חוסיין פאדי נג'אר, עם אבו ענייה

כץ: שניהם הרגו אותו?

אניס: כן

[שיחה על מכת היתושים במקום]

אניס: עכשיו בא יעקב אפשטיין המוכתאר ואמר לי אם הבן אדם הזה הרג

אותו אני חייב

כץ: מתי הוא בא?

אניס: בזמן החקירה, בטנטורה. אם הבן אדם הזה הרג אותו אני נותן לכם את

כל האדמות שלי והבן שלי יהרוג אותו, הורגים אותו במקום אם הבן אדם הזה

הרג אותו. זה אנו מכירים אותו כשהיה ילד, גמר בית ספר היה אצלנו ובית.

לקחו אותו לחקירה את חוסיין ואניס אבו ענייה, והוא היה מודה

כץ: הודה

אניס: כן, והם תפסו את האקדח של אותו "ת'נק יו", זה היה שם שלו. בסוף

המדינה שלנו, אתה יודע יש לנו צבא חזק, מפה לשם ברח לטול כרם

כץ: מי ברח?

אניס: אניס אבו ענייה ברח לטול כרם וחוסיין היה בבית סוהר, תפסו אותו

ושמו אותו בבית סוהר. אניס ברח לטול כרם, היהודים שלנו שלחו אחד נתנו לו

כסף, הרגו אותו בתוך טול כרם. אתה רואה את זה. אני נשארתי פה לקחו

אותנו לבית סוהר אני ואח שלי נמר ואבא.

כץ: רגע רגע לא כל כך מהר

אניס: לאט לאט

כץ: אני צריך לדעת מה קרה בטנטורה?

אניס: בטנטורה. אנחנו נשארנו בטנטורה, אולי שלוש חודשים אולי חודשיים,

ככה בערך לא הרבה. שלח לנו מכתב יעקב אפשטיין, למה הוא מכיר אותנו,

אני ידיד שלו, אני כמו בן שלו. קח את המכתב הזה לך לראש המועצה

המקומית, תגיד להם שיביאו את כל הנשק שלהם, ויישארו בבית שלהם, והכל

יהיה בסדר. אני באתי עד פה למטה עד המשטרה, לא יכולתי להיכנס למעלה,

הבנת, אני מפחד, אני באתי ליעקב אפשטיין נתן לי מכתב. נתתי לאבא שלי
והלכנו שמה למועצה מקומית
כך: בטנטורה?
אניס: כן, מה אומרים לנו, "אתם מרגלים פה לא תישארו פה שעה" יהודים
לקחו את כל המקומות, הלכנו לפה חצי מג'סר אחר כך חזרנו, ובכך חברי מה
נעשה
כך: בקיצור לא רצו לשמוע מכם
[עוברים לערבית מהולה בעברית]
אניס: לא רצו, אמרתי לו חברי יעקב, אמר לי כן, אנשים לא שומעים, תעשו
מה שאתם רוצים אתם יודעים איפה אנו גרים בתחילת טנטורה
כך: תשאירו אותנו בשלום
אניס: אמר לי אתם, אתם, אם מי שיפגע מכם אני אפגע בו, לך, תמסור דרישת
שלום אמור לאבא שלך ותאמר לו הכל יהיה בסדר
אניס: בלילה בשעה 12 וחצי, ירדו כל היהודים על טנטורה מרכבת מהים, מכל
המקומות, מכל הצדדים מתחילים יריות פצצות, אל תשאל, כבשו את טנטורה
בשעה 7 וחצי היינו כולנו ליד החוף, כל אחד ידיים שלו על הראש
כך: שבע וחצי בבוקר
אניס: כן, שבע וחצי בבוקר היינו ליד החוף, גם בנות, כולם ליד החוף ידיים על
הראש, נהרגו שבע, בסוף אולי נהרגו 14, הרגו אותם
כך: נהרגו במלחמה עצמה אתה אומר?
אניס: 7 ואחר כך מתחילים, יבוא אחד ככה מכסה את הראש שלו, העיניים
שלו רק בחוץ
כך: למה?
אניס: אומר זה, אם אומר עליי אני! כבר אני גמרתי, הורגים אותנו, הרגו 27
איש
כך: לפי מה?
אניס: אני לא יודע, הבן אדם זה, אמרתי לך, מכסה את הראש ככה, והעיניים
שלו ככה אתה לא יכול להכיר אותנו, אומר עלי אז זה גמרנו, אין פתרון
כך: כל מי שהוא סימן
אניס: הוא גמר,
כך: ירו בו
אניס: גמרו בטח כן, אחרי חצי שעה
כך: 27 אנשים?
אניס: כן, אחרי חצי שעה, בסוף
כך: אחרי חצי שעה
אניס: כן בא יעקב אפשטיין המוכתאר ויש לו עוד חברים
כך: בערך בשעה שמונה
אניס: בערך בשעה שמונה ככה באו חברים מזיכרון ובאו בנימינה אמרו איפה
אלה מזרקא, אמרו להם אלה 27 איש, אמר תשאירו אותם בצד
כך: גם מזרקא היו 27?
אניס: כן אנחנו ברחנו פחדו ורוצים לחזור
כך: אמרת לי הרגו 27
אניס: כן הרגו אנשים מטנטורה, לא מאצלנו
כך: וגם מזרקא היו 27 איש,
אניס: נכון בדיוק לא יותר לא פחות
כך: זאת אומרת הם הפרידו אתכם הצידה?
אניס: נתנו לנו לשבת בצד אף אחד לא נגע בנו, בסוף יא חביב עיוני בא אחד
אתה מכיר שמשון

כך: לא איזה שמשון מה השם שלו
אניס: שמשון דווירי זה מאל-מראח [גבעת עדה]
כך: אל-מראח?
אניס: זה ליד גבעת עדה
כך: שמעתי את השם לא יודע
אניס: היה איש גדול, אל-דווירי השם שלו
כך: ומה עשה?
אניס: שמשון אלדווירי אומר מי הרג את הקצין אנחנו רוצים אותו. כולם
הלשינו עליו, על חוסיין
הוא היה שם?
אניס: כן קפצו עליו שמו עליו אזיקים לקחו אותו
כך: מה היה שם שלו
אניס: חוסיין פאדי נג'אר
כך: הוא מאיפה?
אניס: מג'סר ממשפחת נג'אר
כך: והרגו אותו על המקום
אניס: לא, לא, בא רחביה אלטשולר אתה מכיר?
כך: שמעתי את השם
אניס: למה היה עובד אצלו כל הזמן לא רוצה ייגע בו
כך: רגע חוסיין עבד אצל רחביה
אניס: כל הזמן הוא ואבא שלו וגם הדוד שלו. תעזוב אותו בשבילי ואני אברר,
הבנת? אז לקח אותו שם אותו בצד, איזה מקום אני לא יודע. בסוף מגיע התור
שלנו לבית הסוהר הגדול. עכשיו מה הולך? אמרו יאללה מי רוצה ילך
לעבדאללה, מחר אנו שולחים אותו, מי שיישאר בישראל הוא מוכן, אז קמתי
אמרתי ליעקב אפשטין תראה אנחנו מסכנים, כל הזמן חיים לידכם, לאיפה
נלך, לא מכירים מלך עבדאללה, לא מכירים זה לא מכירים רוצים להיות
עבדים שלכם, נעבוד, אם אתם מסכימים אהלן וסהלן אם לא, לא. רוצים
לאכול אל תשלח אותנו. לקחו אותנו לבית סוהר נתניה קודם כל, אני ואח
ואבא שלי, כולם מג'סר, כולנו לקחו אותנו בבית סוהר ישבנו בבית סוהר
נתניה, על יד אום ח'אלד, הבנת, ואחר כך שלחו אותנו לבית סוהר איפה ליד
כך: ג'ליל
אניס: אל-ג'ליל, הבנת, ישבנו 27 חודשים, יש לנו קצין גדול זה הוא יא חביב
מדינת ישראל, קוראים לו ישכה שדמי, זה אנחנו והוא בית ליד בית כמו אחים
[מספר כי בעבר הציל את שדמי ממעשה התקפה עליו של יוצאי מצרים בכפר]
כך: אז יעקב מוכתאר זכר לך את זה
אניס: בטח זכרנו לברכה, כן כמו שכתוב בספר שלו, יש לו ספר גדול
כך: היה לו ספר אתה ראית?
אניס: כן בא בשביל אבא שלי כתב הכול ליד הבן שלו כל מה שהיה
כך: את הספר הזה נחפש
אניס: אחר כך יא בא, מה נעשה, גמרנו אחרי 27 חודשים אני רואה מרחוק
שוויש,
כך: סמל יעני,
אניס: אחראי על שבויים, אני רואה זה ישכה!, אמרתי לו אני אמרת פה לא
חבל על הילדים שלי, אמר לי אל תדאג,
[משחזר שיחה עם אבו יפתח, ישכה שדמי]
כך: ואז שחררו אותך, ישכה סידר את זה
אניס: ישכה ואללה למחרת בבוקר באו הוא ואשתו לקחו בג'יפ ולקחו אותנו
עד הבית חזרה מבית הסוהר. מה אמר לאבא שלי הוא השתחרר לפני, אותו

שחרר יעקב אפשטיין, לקח את האבא הביתה, אנחנו נשארנו כמה חודשים ואז שחרר אותנו ישכה, חזרנו הביתה, כל הכפר אומר לנו אתם מרגלים לא רוצים לדבר אתנו בכלל

כך: בג'סר?

אניס: בג'סר, אתם עם היהודים אתם מרגלים, משתפים פעולה אתם לא ערבים, אמרתי להם אם הייתי מרגל אז למה היינו בבית סוהר? לא רוצים לדבר, לא צריך. התחלנו לעבוד בים, בחיים שלי לא עבדתי, אבל בשביל הילדים שלי התחלתי לעבוד ברוך השם, אחרי זה בא קצין אפשטיין אומר לי אמרתי לך?

[משחזר השיחה עם אפשטיין מלאה תודות לאיש ומלא שבחים לחיים שחיי מאז] ותראה מה קרה לטנטורה לקחו להם הכל, הבקר, הצאן והכסף הכל הלך,

כך: אהה לקחו משמה

אניס: כן כל הציוד שלנו, אשתי הייתה בפרדיס חזרה לבית ולא נשאר בו אפילו צלחת

כך: עכשיו תגיד לי משהו אחר, בלילה הוא בטנטורה שאתה אומר שהרגו בו ?27

אניס: נכון

כך: מי היה שם בזמן שהרגו מי הרג?

אניס: החיילים

כך: כמה חיילים היו שם בערך?

אניס: הרבה אולי מאתיים, שלוש מאות

כך: חיילים?

אניס: כן ואתה לא מכיר מי זה מי זה, ירדו מהרכבת כמה? [צוחק], אל תשאל, כמו זבובים, היו יריות

כך: וכמה אנשים היו מן הכפר

אניס: מהכפר שלנו 27 איש

כך: לא בטנטורה

אניס: 480, כולם ברחו לסוריה בסירות היו הרבה אנשים, אבל ברחו לסוריה

כך: ברחו בסירות לסוריה. ממה שאתה זוכר כמה תושבים היו בטנטורה?

אניס: יותר מ700 עד 800 איש

כך: עכשיו הנשק איזה נשק היה בטנטורה?

אניס: בטנטורה סטן, היה ברז, היה טומי אבל הכל חרטוש [רובי צייד]

כך: לא עבד

אניס: אתה לא מכיר חרטוש? שני קנים רובה צייד כמו אקדחים. חצי ממנו לא עובד. [צוחק] זה מה שהיה

כך: אני שמעתי, אני לא יודע אם זה נכון שלאנשים בטנטורה היה הרבה כסף וזהב

אניס: היה להם פחים, אתה יודע איפה זה, הרסו אותו בית ליד הים. בקומה שלישית. היו מחפשים מקום אחד הרסו אותו וחיפשו אותם, היה מכוסה בבטון

אבל אני לא יודע מי לקח אותו, היה זהב וכסף

כך: לאן הלך?

אניס: הצבא, למה מי ייקח אותו?

כך: אני שמעתי שחלק מן האנשים של טנטורה חזרו אחרי כמה ימים לחפש.

אניס: היו לקחו חצי הרגו אותם בלילה, היו מחפשים, הרגו אותם. אבל היתר לקחו הצבא. כל הכסף כל הזהב, לקחו, לידי היה ערמות ככה, כסף זהב, לקחו מן הנשים, ככה הצבא. אמר יעקב אפשטיין: חראם, אל תיקחו כסף תשאירו אותם, נזרוק אותם למלך עבדאללה יותר טוב, שיחיו, מה אתם רוצים. לא

שמעו, מה אני לך אגיד, היו כמה ממזרים מן הצבא אחד מבנימינה זה ממראח,
שמשון כל הפרות כל העזים לקח מטנטורה, כל העדר כל פרות הכל לקח
שמשון
כך: ומי מבנימינה?
אניס: משה סרטה
כך: הוא כבר מת?
אניס: אני לא יודע, למה אני
כך: ושמשון?
אניס: אני חושב עוד חי אבל הוא זקן
כך: מי קבר את האנשים שנהרגו?
אניס: הצבא הביאו טרקטור גדול חפרו בור גדול ליד בית הקברות שם שמו
אותם הכול.
ואללה, לקחו כל חפצים של הבית, לא משאירים לאף אחד אפילו כרית
כך: מי?
אניס: צבא הביאו אוטו, אתה יודע כמה דברים לקחו משמה, היו עשירים
כך: הצבא או חיילים?
אניס: חיילים כל אחד לקח מה שיכל, לא השאירו כלום
כך: את זה אתה ראית? או אתה שמעת?
אניס: ראיתי, הביאו אוטו משא והעמיסו
כך: באותו היום?
אניס: באותו היום, ישבנו באותו יום עד למחרת,
כך: עד למחרת בערב?
אניס: היינו זרוקים, איפה נכנסים מרוקנים את הבית, לא משנה כלום
כך: ואוכל מאיפה לקחתם?
[נכנס מישוהו, המשך השיחה על הא ודא]

5. מוחמד אבו צאלח

יליד טנטורה היה בן 17 ביום הכיבוש
[התחלת השיחה לא נמצאת]
[השיחה מתנהלת רובה בערבית]
כך: הקרב עצמו נגמר ב8 בבוקר ואז מה קרה אספו את כולם,
אבו צאלח: כן ככה אני זוכר
כך: מה שמך?
אבו צאלח: מחמוד אבו צאלח
כך: אתה היית בן כמה?
אבו צאלח: בן 17
כך: אתה היית יליד 1931, אתה היית כבר גבר גדול
אבו צאלח: אני אומר לך אני היית כבר בבית סוהר, תשעה חודשים הייתי
כך: עכשיו שבשעה שמונה נגמרה האש, מה עשו היהודים, איך הם התנהגו,
מה הם עשו, מה עשו אתכם?
אבו צאלח: לא כדאי לדבר
[כך בנאום ארוך על חשיבות המחקר; אבו צאלח אומר שיש עוד כאלה שחיים]
כך: אחרי שמונה בבוקר, שקרה מה שקרה,
אבו צאלח: אני לא יכול להגיד לך
כך: מה זאת אומרת?

אבו צאלח: אם בא מישהו ואמר לי הרגו שם חמש או הרגו שם עשר, אני לא
ראיתי בעיניים

כץ: מה שאתה זוכר

אבו צאלח: אני לא יכול להגיד הרגת חמש, הרגת עשר

כץ: זה אתה לא צריך

אבו צאלח: אני אגיד לך רק דבר אחד, שדוד הוא היה כמעט בן שישים,

כץ: הוא נשאר שם?

אבו צאלח: הבן שלו היה בגבול. בשמירת הכפר בלילה, כשכבשו את הכפר,

הזקן יצא מהכפר לחפש את הבן שלו, אפוא מצא אותו? מצא אותו ליד בית

הספר במערה,

המתורגמן: בכניסה לטנטורה

כץ: כן

אבו צאלח: הוא תפס את הבן שלו. יש לו רובה של צייד

כץ: רובה צייד

אבו צאלח: כן, רובה צייד. ונכנעו שמה במערה. באו החיילים חיפשו, חיפשו
מצאו אותם. הרימו ידיים. הזקן שבא לחפש את הילד שלו, בא לו כדור כאן ביד

כץ: כבר היה פצוע יעני, מהקרב מן המלחמה

אבו צאלח: היה לו כבר פצע ביד מן המלחמה, לא היה לו נשק, אבל שהוא בא

לחפש את הילד שלו

בא לו כדור ביד שלו ככה, מן האוויר, אז הרימו ידיים זרקו את הנשק מה שהיה

ביד של הילד. הוא הזקן, הדוד שלי סיפר לי ככה, סיפר לכולם, אמר היו שני

יהודים אחד תימני אחד אשכנזי. אמרו חלקו כל אחד יש לו אחד. יעשה בו מה

שהם רוצים. אבל הבלונדיני, החייל ה"וויזווי" הרג את הבן.

כץ: וה"ימני" השאיר את הדוד בחיים?

אבו צאלח: ה"ימני" השאיר את הזקן, אמר לו תשמע, מי זה? אמר לו זה הבן

שלי. אמר לו: דברתי עם החבר שלי שלא יהרוג אותך לא הצלחתי. אמר לו

בסדר, בוא איתי. לקחו את הזקן הכניסו אותו שמה לבית הספר, חבשו אותו,

אמר לו אתה מעשן, אמר לו כן, ונתן לו סיגריה, ונתן לו שוקולד, שאל מה

אתה רוצה? הוא ראה את הבן שלו נהרג.

כץ: הוא נגמר, בטח

אבו צאלח: אין לו שכל בראש. לקח אותו הביא אותו איפה שכל האנשים

שמה. יושב הבן אדם כאילו היה לו שכל בראש ויצא, היה אתנו בבית סוהר

כץ: שם אתה פגשת אותו?

אבו צאלח: אחרי שהיינו בבית סוהר. כל אחד יושב מדבר מה ראה מה שמע,

מה קרה. הוא היה מדבר לכולם ככה, אמר התימני שמר אותי אבל השני הרג

את הבן שלי. הוא יצא לירדן מירדן לסוריה

כץ: הדוד?

אבו צאלח: כן הוא נפטר שמה כל חייו היה משוגע כל הזמן בלי שכל

כץ: ככה זה, שבן אדם מסתכל בעיניים שלו, גומרים את הבן שלו

אבו צאלח: תאמין לי אני נשבע לך. מה שהיו אומרים לנו המשפחה, עכשיו יש

קו טלפון, אני מדבר עם הקרובים שלי בסוריה, דרך טלפון. מספרים לי ככה,

הוא כבר מת. הוא היה משוגע, בלי שכל,

כץ [מזדהה עם הכאב בשל מות בתו]

אבו צאלח: הוא נשאר כל החיים בלי שכל, הוא היה יוצא מהבית לא יודע

לחזור

אבו נביל [המתורגמן] [[ערבית] השאלה שהוא שואל אותו. שהוא שמע

מאנשים רבים שריכזו אותם בים ואז הרגו אותם, זו השאלה האם חייל קיצוני

אחד הרג או לא הרג, מן המפקדה

אבו צאלח: הצבא הרג. לנו מן המשפחה מתו שבע, אף אחד לא נשוי מעשרים
עד עשרים שבע גיל
כץ: הם שבחרו אותם
אבו צאלח: כן
כץ: כמה לקחו באותו זמן?
אבו צאלח: מהכפר
כץ: לא בשביל להרוג אותם בצד
אבו צאלח: אני לא יודע, אני לא יכול להגיד לך
[כעת משתתף בשיחה מוראני מחסן [אבו חסן]: אף אחד לא יכול להגיד לך
אבו צאלח: מה שהלך [מי שנהרג] בכפר משמונים עד תשעים איש
כץ: שלקחו אותם?
אבו צאלח: שנהרגו
כץ: לא, לא שנהרגו בכפר אחרי הכניעה, אחרי שהרימו ידים, לקחו שמונים
תשעים
אבו צאלח: אני לא יודע. לא לא, אחרי שישבנו בבית סוהר, ישבנו אמרנו
נזכור אמרו מי הלך מי חי מי מת, ספרנו
אבו נביל: איפה הייתם במעצר?
אבו צאלח: באבו חאלד, גליל, בית ליד צרפנד
כץ: הכל באותו זמן אחרי הכיבוש, ארבעה מקומות לקחו אותך?
אבו צאלח: קודם היינו פה בזיכרון
כץ: במשטרה?
אבו צאלח: כן
כץ: כמה אנשים הייתם בערך שם?
אבו צאלח: בערך 400 או 370
כץ: כולם רק מטנטורה?
אבו צאלח: כולם מטנטורה. אולי היו שניים שלוש מג'סר אלזרקא. אחרי זה
עברנו לאם חאלד לנתניה, שם ברחו חמישה חברה מתחת לגדר, אז הקצין אמר
כדאי לפזר אותם שלח חלק לעתלית
[שיחה משותפת לכמה אנשים]
[קטעים, עקב כניסת הדוברים זה לזה, לא הכל ברור ומשוקלט]

6. מראני מחסן, אבו חסן.

קטע 1

[משתתף בו מראני מחסן, אבו חסן, יליד טנטורה שהיה בן 37 ביום הכיבוש]

כץ: אתה אומר שהיה בור
מראני מחסן [אבו חסן] אני מדבר על הבור, שמו את כל מי שמת שם,
אבו צאלח: בור או שניים, קברו בכל אחד 45 איש
[מציינים שמות]
מראני מוחסן: ואז בא יעקב אפשטיין
כץ: אני שואל אותך איפה בית הקברות?
אבו צאלח: היום חניה כמעט שמונה דונם היה
כץ: זה הכל בגלל שלא דיברו
מראני מוחסן: דיברו בעיתונות הרבה פעמים רשמנו בעיתון

קטע 2

מוחסן: קברנו שלוש בחורות ו42 גברים ואז עשו עוד בור קטן ליד בניין אמרו
יש עוד, היה שעה חמש אחרי הצהרים לא היה לנו כוח, אחרי יום שני חזרו
אנשים אחרים
כך: אתה ראית יורים באנשים?
מראני מוחסן: לא, אנו באנו רק יומיים אחרי יש שמה שלוש ארבעה גופות
אבו צאלח: הוא לא היה בזמן
מסרי: הם היו ברחוב כל האנשים לא היו במקום אחד,
כך: בן כמה היית?
מוחסן: בן 37 נגמר אמרו תלכו הביתה, זה היה מוטל מזיכרון, שהיה עובד
במעין [הכוונה למרדכי סוקלר], אבל יעקב אפשטיין הוא שמר עלינו, אבל
מכאן הלכנו
[מתאר את אשר נשאר בכפר ונלקח על ידי אנשים שבאו במכונית]

קטע 3

כך: אתה אומר שמגרש החנייה של דור שם בית הקברות?
אבו צאלח: שמה. בנו על זה אתה יכול לראות בעין שלך, חמש עשרה שנה לא
נכנסתי הלב שלי כואב, הבן שלי שכנע אותי, היה שם בו אדם שאל אותי מה
היה, ספרתי לו, אמר לי איך אתה זוכר אחרי 45 שנה, אמרתי לו אני נולדתי
פה, היינו עושים חתונות, פה היה בית הקברות, איך אני אשכח אם בערב
הייתי יושב עם המשפחה שלי. שמונה או תשעה בחורים בבוקר נעלמו, בני דוד
ובני דודה, שבעה בסה"כ מן המשפחה

קטע 4

מוחסן: הכי עשיר היה אחמד אל-חאג', לא המוכתאר,
כך: יש מישהו מן המשפחה
מוחסן: לא הבית שלו היה כמו בנק, היה לו כספת, אצלו שמרו את ניירות
האדמה
[מספר על לקיחת הנשים מפרדיס לטול כרם שהופרדו מן המשפחה].

7. מוצטפא מסרי [אבו ג'מיל]

יליד טנטורה היה בן 13 ביום כיבוש הכפר.
[השיחה מתנהלת ברובה בעברית]
כך: אתה יליד טנטורה
מסרי: כן
כך: גם ההורים, סבא סבתא
מסרי: כן
כך: אתה אומר שטנטורה היו עובדים
מסרי: באדמה שלהם, בים, ובצבא של האנגלים, במשטרת הזיכרון, היו
חקלאים עשירים אחמד אל חאג עם אלפיים, שלושת אלפים דונם
כך: מי היה המוכתאר
מסרי: מחמוד הנדי
כך: ומי זה משפחת יחיא
מסרי: גם היו, חלק היה באג'זים [היום כרם מהר"ל] וחלק בטנטורה

כץ: ומהם לא היה מוכתאר?
מסרי: הם כמעט משפחה אחד, הנדי ויחיא
כץ: לי אמרו יחיא
מסרי: הם היו ממנהיגי הכפר
כץ: בכל אופן משפחות קרובות כמה חמולות היו
מסרי: כל משפחה היה גם משפחת דסוקי
כץ: בכל אופן כל הכפר היה מספר חמולות
[תשובה לא נשמעת]
כץ: בזמן המלחמה היית בכפר?
מסרי: אני זוכר שבא אחד, אני מכיר את הבן אדם הזה,
כץ: מי זה?
מסרי: לא חשוב
כץ: אני לא בטוח שהוא חי
מסרי: הוא חי, לא נעים להגיד עליו היינו חברים טובים, היה אוכל אצלנו,
אכלנו אצלו, עשה את עצמו שלא מכיר אף אחד
כץ: ככה,
מסרי: חייל, בא אצלנו הביתה, היה יושב אצלנו אוכל
כץ: אריה, מזיכרון?
מסרי: לא חשוב אומר לאבא אתם ממזרים, אבא אמר: אני ממזרים? ואתה
מכיר אותי לא שנה ולא שנתיים
כץ: אתם הייתם עובדים אצלו
מסרי: לאבא שלי היו גמלים והם הובילו אבנים לבניין, מובילים את החומרים
לכל האזור הזה, בנימינה וזיכרון והוא מכיר כמעט כולם
כץ: והוא טען על אבא שלך שהוא מזרי
מסרי: והיו שכנים ברחו מג'סר וגרו לידנו, אמר לו ואלה מן הצבא האנגלי,
והאנגלים הלכו והם נשאר בזורקא. אמרתי איך יחיו בזורקא לא יכולים לסחוב
מים על הראש, אצלנו היו מים מסודרים, אמר לו: אתה מכיר אותנו כבר 20
שנה. אמר: אני לא מכיר אף אחד אל תגיד לי דברים כאלה. אמר לו [לחייל
היהודי] אבא [שלי]: לא צריך! אל תעשה לי טובות! אז לקח אותם והיה מה
שהיה
כץ: הוא רצה לזרוק אתכם מהבית?
מסרי: הוא זרק אותם את כולם
כץ: אחרי שכבשו את הכפר?
מסרי: אז לקח את המשפחה, היינו ארבעה עשר איש, התחיל לספור אותנו.
אומר לי [אותו חייל שהכיר את משפחת מסרי]: בוא הנה! מה אתה רוצה?
אתה שב איפה שהילדים. אמרתי: בסדר. אומר [אותו חייל] לבחור אחד [מבני
טנטורה]: היית במלחמה? אמר לו: לא
[עובר מטוס לא ניתן לשמוע שיחה] יצאנו אני והבחור הזה, הלכנו עשרים
מטר, ואז הוא הרג את אבא ואת כל המשפחה
כץ: אתה מדבר על הבן אדם שהכיר את האבא?
מסרי: לא נתן אותו [את אבא] למישהו אחר אני אמרתי לו: אתה מכיר אותנו
אנחנו מכירים אותך את אשתך את הילדים שלך, אתה מכיר אותי את אבא
שלי, איך עשית את זה? הוא אמר לי: בזמן המלחמה אני לא מכיר אף אחד
כץ: בעצם הוא הוציא משם אותך ועוד אחד?
מסרי: הרגו ארבעה עשר מן המשפחה
כץ: אתה היית הילד הכי קטן?
מסרי: כן
כץ: זה המזל שלך שהיית בן 13.

מסרי: לא זה מאלוהים. הרג גם זקן אחד בן 120, והרג אחד בן 17, בן אדם זה המזל שלו

כך: זאת אומרת אתם יצאתם שמעתם את היריות?

מסרי לא, היינו רחוקים לא יותר מ15 מטר. ואני אמרתי לו: למה עשיתם את זה? אמר לי: אמרו לי להרוג אותם, מה אפשר לעשות? מלחמה. בסוף לקחו אותנו ישבנו שש שעות אחרי זה העבירו אותנו למקום אחר, בסוף לקחו את הבחורים לבית סוהר ואם הבחורות והילדים לקחו

כך: אתה בזמן ששמעת את היריות שהרגו את המשפחה שלך, האם אתה יודע שהרגו בעוד מקום?

מסרי: כן, במלחמה אני אגיד לך את האמת בכל העניין הזה בזמן שהיו נהרגו עשרה עד שניים עשר איש בזמן המלחמה.

כך: עשרה עד שניים עשר איש בכל המלחמה,

מסרי: והיתר אחרי שכבשו את הכפר היו לוקחים אחד אומרים לו היה לך נשק, למה לקחו את כל הניירות שהיו במשרד הזה

כך: זאת אומרת אחרי שנכנעו?

מסרי: אחרי שנכנעו הכל שש שעות, כל אחד לפי השם אם יש לו נשק, מי שהלך להביא את הנשק לא חזר, לא הוא, ולא הנשק. נהרגו מאה עשרים וחמש איש מאנשי טנטורה. ככה.

כך: 125?...ומתוכם אולי 10 או 12 נהרגו בזמן מלחמה?
מסרי: אחרי

כך: ברצח כמו המשפחה?

מסרי: כן, דווקא אבא שלי לא יצא מהבית היה חולה, אחד האחים שלי ברת, אבא שלי והאחים נשארו,

אח שלך הגדול הצליח לברוח רק אחד יצא תחת הכדורים קודם כל ירו עליו [מתורגמן] אבו נביל: אני שמעתי שאחד אומר בין כה וכה הורגים אותי אז אני בורח

כך: אז ירו על המשפחה והוא הצליח לברוח

מסרי: לפני כן

כך: אתה אומר יכלו להיות חמישה עשר בבית אבל אחד הסתלק

מסרי: רבע שעה לפני שבאו, אבא שלי לא רצה שיבחרו פחד שיהרגו אותם, אמר אני מכיר את כולם בזיכרון, בשפייה בבנימינה ועתלית, יבוא אחד מהחברים שלנו

כך: [באירוניה] אני מבין שבא חבר

מסרי: הכי חבר [כועס]

כך: מה השם?

מסרי: אני לא רוצה להגיד, אמרתי לך, לא נעים לי

כך: אתה פגשת אותו?

מסרי: כן,

כך: המישהו שירה?

מסרי: לא הכרתי אותו

כך: זה היה סתם חייל

מסרי: לא מכיר אותו

כך: האדם שהכרת אותו מה היה תפקידו?

מסרי: לא יודע, זה כבר חמישים שנה, לא נזכר מה התפקיד שלו

כך: בינתיים אני מבין שהוא לא אשם

מסרי: אני לא יכול להגיד לך אם הוא אשם

כך: זה ברור שהוא העביר

מסרי: הוא אמר לי אני לא ידעתי שהוא יהרוג אתכם

כך: חבל שאתה לא אומר מי זה? אני אשאל אותו
מסרי: לא הוא ביקש ממני שאני לא אגיד ולא אפרסם
כך: אל תבין אותי לא נכון
מסרי: אנחנו עד עכשיו, אחרי שסיפר שהוא לא ידע
[כך מסביר את דרך כתיבתה של ההיסטוריה]
כך: יכול להיות שהוא מצטער
מסרי: יכול להיות. הוא שם אותנו. אני לא הייתי מדבר עברית אני לא יודע
מה הם אמרו
[מדברים על החשש של אבו צאלח להסגיר את שם האישי]
זו היא שיחה לא קלה, החלטתי לא לשקלט אותה, כולה ניסיון לחלץ את שם
[האישי]

מסרי: היה עוד קצין אחד גדול שהיה כאן מגבעת עדה, אבל זה לא הייתה
צורה של צבא לא של מלחמה
כך: אתה זוכר את השם? אמרו לנו שמשון
מסרי: כן שמשון
כך: אתה זוכר שמשון מה?
מסרי: לא, אבל אחרי שלקחו אותם, הביא להם כדור אחד באמצע, אחר כך
לקח שניים, היה לו מן שוט כזה והרביץ בהם בשביל הכיף, אחר כך תפס אותם
הדוד שלי אמר לו: אתה בן אדם או חייה, יש עכשיו מלחמה, מישהו יורה
עלייך עכשיו? איזו מן מלחמה זו?
כך: והוא מוכר בטנטורה?
מסרי: אני לא יודע, בסוף אמר אני עם השוט הזה לא נותן יותר לאף אחד
כך: והוא היה מפקד
מסרי: אני חושב תאמין לי לא כדאי להזכיר את הדברים האלה
[כך מסביר שוב את דרך עבודתו ואת דרך אזכרת השמות]
מסרי: אני מבקש שלא יהיה שם כי יעשו לנו נקמה, אתה תעשה בלגן שלהם,
אני עשיתי טעות שנתתי לך את השם
[כך שוב מסביר את דרך אזכור השמות ואת חשיבות אזכור השמות בשביל
העבודה]
מסרי: מה זה יעזור?
[כך מדבר על חשיבות חינוך ומחקר היסטורי]

8. פואד חסן אל-הנדי

יליד פרדיס, היה בן 23 ביום כיבוש הכפר

[קרוב משפחתו אל אחד ממוכתארי טנטורה דאוד אל-הנדי, היה עשרים שנה
מוכתאר שנפטר לפני הקרב]
[גם הוא מסכים לו חי אל הינדי טנטורה לא הייתה נכבשת]
כך: אני הבנתי מן האנשים, בתחילה הייתה מלחמה, אחר כך נכנעו אנשים,
ולא נלחמו יותר
אל-הנדי: לא נלחמו יותר
כך: אחרי שהפסיקו להילחם, עדין הרגו
אל-הנדי: אני לא יודע
כך: אחרי שנכנעו הרגו מהם?

אל-הנדי: אני לא יודע, אנחנו היינו פה, המלחמה הייתה מן הבוקר שמענו כל הזמן קול הרובה
 כן: עד איזו שעה?
 אל-הנדי: המלחמה התחילה בחצות אולי באחת עשרה עד לשתיים עשר בצוהרים, תחילה תפסו את האנשים שנלחמו אחר כך באו לכאן
 כן: באיזו שעה?
 אל-הנדי: באו לכאן מצד המערב ואמרו כל החברה הצעירים צריכים לבוא אתנו. החיים קשים, הם הביאו לכאן חומר נפץ לכפר כדי לחפור
 כן: באותו יום?
 אל-הנדי: באותו יום וגם ביום שאחרי, כי באותו יום לא מצאו הכול, היו מתים רבים
 כן: כמה מתו
 אל-הנדי: אני לא יודע
 כן: כמה בערך?
 אל-הנדי: לא יודע, אלה שמתו מתו, ואלה שנשארו נשארו, ולקחו אותם למעצר, באו אנשי זיכרון לקחו אנשים מכאן [מפרדיס] אמרו להם קדימה, קדימה עלו על המכוניות
 כן: חומר נפץ ואנשים בשביל לחפור
 אל-הנדי: כן כך חפרו בור גדול וקברו את הרוגים
 כן: בור אחד
 אל-הנדי: בור אחד אולי שניים, ראו שבסדר אמרו יאללה נלך. אבל אז בא קצין תימני רצה להרוג את כולם
 כן: באותו יום
 אל-הנדי: באותו יום
 כן: רצה להרוג את הקברנים?
 אל-הנדי: אמרו לו הם מפרדיס, בא קצין גבוה וצרח עליו אלה מפרדיס אנחנו הבאנו אותם

9. זוהדי אבו נדא

יליד טנטורה, היה בן 32 ביום כיבוש הכפר, אביהם של מחמד סולימאן וג'מיל המרואיינים על ידי כן] [השיחה מתנהלת ערבית]

[תחילת השיחה עוסקת במאבק הבין דורי בכפר, הצעירים רצו להילחם הזקנים הסכימו להיכנע, השומרים הוכנעו וברחו]
 כן: הגיע שמשון מה הוא עשה?
 זוהדי: הוא היה המפקד, הוא זה שהוביל את הכפר הוא זה שלקח בכפר
 כן: מה עשה במקום?
 זוהדי: הוא זה שחיסל
 כן: כמה בערך?
 זוהדי [מתעלם]: ואז באו ואמרו לו: מה אתה עושה?,"
 כן: באיזה מקום זה היה שבו היה שמשון, בחוף?
 זוהדי: בטנטורה אני לא יודע, בצפון
 כן: בבית הקברות?
 זוהדי: ליד הבית של יחיא חאג', ליד בית החרושת לזכוכית, שם לקחו אותם ובא יעקב

כץ: כמה הרג שמשון?
 אבו זוהדי: אינני יודע
 כץ: בערך?
 זוהדי: 30, 40, 70 אני לא יודע, אלה שאיבדנו
 כץ: הוא במו ידו? שמשון, או היו איתו אנשים?
 זוהדי: היה אתו גם מוטי הזה [מרדכי סוקולר], אותי לקחו, הובילו אותנו לחוף
 הים והושיבו אותנו ודרשו שנגיד היכן הנשק, מי שיש לו שיביא.
 כץ: מהיכן ידע שמשון על כל אחד מה שיש לו [ומה אין לו]?
 זוהדי: מרגלים, היו מרגלים
 נכדה של זוהדי: משתפי פעולה
 כץ: אתה מכיר אותם?
 זוהדי: מתו פה בג'סר [זוהדי כיום הוא תושב ג'סר אל-זרקא]
 כץ: אני רוצה לדעת טוב, הושיבו את הבחורים, הנשים והילדים על החוף, ואז
 הגיע אותו שמשון
 זוהדי: שמשון משבץ עמד להרוג את כולם
 כץ: אבל [פונה לנכדתו של זוהדי] אבל קודם הוא אמר שהרג כבר, לא עמד
 להרוג
 הנכדה: עמד להרוג, אבל הרגו קודם שנכנסו לכפר, אז מי שבחוף הוא רצה
 להרוג, אבל הוא לא הרג ואז באו אנשים, אני לא יודעת מי מהם
 כץ: אתה ראית את שמשון עם רשימה, שם, שם?
 זוהדי: כן רשימת האנשים המזוינים, לי היה רובה צייד [מנסה להיזכר בעוד
 שמות] [לא נשמע היטב] לקחו כל מי שהיה לו נשק היה אחד עם מסכה
 כל מי שהיה לא נשק לא חזר
 [מספר שוב את סיפור בדיקת הנשק שלו שראו שהוא נקי, הסיפור מסופר
 בצורה ברורה יותר על ידי בנו מוחמד]
 כץ: אני רוצה להבין. אבל כל מי שהיה לו נשק, והלך לביתו [להביא אותו] לא
 חזר?
 זוהדי: לא
 כץ: הלכו לבית כדי לקחת את הנשק, הרגו אותם במקום?
 זוהדי: מי?
 כץ: היהודים
 זוהדי: כן, מי שהביא את הנשק, נחשב למי שנלחם, היו 14 או 15 כאלה
 הנכדה: היהודים לקחו את הנשק של הערבים ואחרי זה ירו בערבים
 כץ: הרגו את הבחורים עם הנשק? היכן זה קרה?
 זוהדי: ליד המסגד, צפונה למסגד אנחנו ישבנו ליד בית הקברות עד אשר
 הגיעו האוטובוסים, וכל אחד אומר זה קרה לבני, זה קרה לבן זודי
 כץ: מרדכי [סוקולר] היה שם גם
 זוהדי: כן
 כץ: היה חייל?
 זוהדי: הוא הכיר את טנטורה כמו את ביתו

10. א"מ

[יליד קיסריה ששהה בטנטורה בזמן הקרב].
 [לא נתתי שם מלא, תוכן הדברים מלמד מדוע]
 ראיון ראשון:

[שיחה על מקור הכפר ותושביו]

כץ: אתה מתי הגעת לג'סר?
א"מ: בשנת 1949
כץ: מקיסריה לא נשאר כלום,
א"מ: אף אחד לא נשאר
כץ: היכן הלכו?
א"מ: חלק הלך לעמאן חלק הלך לסוריה
כץ: אבל מה עשו שם ברחו?
א"מ: חלק ברחו, פחדו באו לטנטורה, ומטנטורה לקחו אותם באוניה גדולה
לביירות, מבירות התפזרו
כץ: עוד בזמן טנטורה הם ברחו?
א"מ: כן
כץ: בנמל של טנטורה גם היו נכנסות אניות
א"מ: אין להם נמל, עם סירות
כץ: טוב, הבנתי בו נלך ל-1948, איפה היית ב-48?
א"מ: בקיסריה
כץ: מה אתה זוכר על הכפרים האלה שדברנו למשל על טנטורה?
א"מ: טנטורה היה מלחמה קטנה בניהם ובין היהודים
כץ: אני מבין שאתה היית שם באותו הלילה.
א"מ: כן ונפלה ובידים של היהודים
כץ: יעני נכבש הכפר?
א"מ: כן, י שנהרג נהרג, מי שברח ברח ומי שנשאר לקחו אותו לבית סוהר
כץ: איך נהרגו?
א"מ: הייתה מלחמה בניהם. בסוף תפסו אותם על שפת הים שמה, בטנטורה,
ולקחו אותם על יד בנין גדול והרגו חלק מהם ככה
כץ: איזה בניין?
א"מ: בתים שלהם על שפת הים, הים היה עובר ליד הכפר
כץ: הרגו חלק אחרי שנכנעו?
א"מ: אחרי שתפסו אותם
כץ: בערך כמה?
א"מ: 85 איש
כץ: אתה היית שם וראית זה?
א"מ: כן
כץ: איך זה הלך, עמדו רק ה-85 איש או עמד שם כל הכפר?
א"מ: לא עמדו שמונים וחמש, אתה יודע מה זה הם באו לכל הכפר, היו
יושבים על שפת הים במקום ככה, ואתה קום, אתה, אתה ואתה
כץ: לפי מה?
א"מ: אני יודע לפי מה, לפי סמנים שהם מחפשים אותם, אני לא יכול להגיד
לך
כץ: לפי מה היה להם שמות, לפי גיל, לפי מה.
א"מ: היה להם שמות
כץ: באו עם רשימה?
א"מ: כן ולפי הגיל גם.
כץ: מאיפה לקחו את השמות
א"מ: זה אני לא יודע. לא יכול להגיד לך. אחד יהודי היה קוראים לו שמשון
מגבעת עדה
כץ: שמשון מה?
א"מ: אני לא יודע, רק מכיר אותו שמשון
כץ: מגבעת עדה

א"מ: כן
כך: הוא עוד חי?
א"מ: חי וקיים
כך: ואתה לא יודע שם משפחה שלו
[מנסים לברר את השם המלא, לא מצליחים]
כך: אז מה הוא עשה שמשון?
א"מ: הוא הרג אותם, עוד אחד רחביה אלטשולר מבנימינה
כך: גם הוא הרג?
א"מ: לא הוא לא הרג, הוא אמר לשמשון יעני זה לא טוב
כך: יעני ניסה לעצור אותו
א"מ: תפסיק, כן
כך: ולא הסכים לעצור
א"מ: כן, הסכים אחרי שהרג שמונים וחמש איש
כך: הוא לבד הרג שמונים חמישה איש? לא?
א"מ: כן
כך: עם מה הוא ירה
א"מ: היה לו סטן והוא הרג אותם. עמדו על הקיר, כזה כזה, וכולם עם הפנים
אל הקיר, והוא בא מאחורה בראש הרג אותם כולם,
כך: כל פעם שם כמה על הקיר
א"מ: כן כן
כך: קבוצות שמונה חמישה כמה היו שמה
א"מ: כל קבוצה עשרים שלושים איש
כך: ואף אחד לא זז?
א"מ: לא זז
כך: מה עשו כולם מסביב
א"מ: מי?
כך: היו עוד חיילים
א"מ: היו הרבה יהודים שכבשו אותם
כך: היהודים שעמדו שם מסביב מה הם עשו?, ורחביה אלטשולר אתה אומר
אמר לו ככה
א"מ: אהה זה מה שאני מכיר היו הרבה יהודים,
כך: והיהודים האחרים
א"מ: כל אחד יש לו נשק והוא עומד מסביב
כך: יעני היו מבסוטים שהוא יורה
א"מ: אני לא יודע, לא אמרו שום דבר
כך: זאת אומרת הוא גמר את כל הרשימה שהיה לו
א"מ: כל הרשימה
כך: הוא דיבר משהו?
א"מ: מי?
כך: שמשון
א"מ: אני לא שמעתי, הייתי מרחוק
כך: רק תעשה לי טובה, תנסה עוד פעם להיזכר, זה נראה לי נורא, בן אדם
אחד גומר עם סטן שמונים חמישה איש ואף אחד לא אומר
א"מ: כן פעמיים שלוש והוא מחליף את המחסניות
כך: יעני כדור לבן אדם?
א"מ: כן
אתה אומר בראש
כן בראש

כך: בערך, באיזה שעה בערך זה היה
א"מ: היה כמעט בשתיים, כמו בדיוק עכשיו, אולי לפני זה [מנסה להעריך את
הזמן]
כך: שתיים שלוש בצהרים
א"מ: כן
כך: ואם אתה צריך לחשוב עכשיו כמה חיילים יהודים היו שם, בערך עשרה
מאה?
א"מ: מאתיים, מאתיים חמישים איש
כך: מאתיים, מאתיים חמישים חייל
א"מ: כן
כך: כולם היו שם?
א"מ: כן
כך: והכפר כמה היו שם אנשים
א"מ: 2000 2500 איש [לפי המסמכים המנדטורים בטנטורה היו קרוב ל-1800-
איש]
כך: כל הכפר היה שם?
א"מ: מי שהיה, לא כל הכפר, חלק ברחו
כך: בוא נגיד בערך 2000 איש?
א"מ: כן כן
כך: וזה בחורות וילדים וגברים כולם
א"מ: כן זקנים וזקנות
כך: עכשיו באלה שירו בהם, היה מישהו חוץ מבחורים?
א"מ: לא
כך: ילדים
א"מ: לא
כך: זקנות
א"מ: לא
כך: זקנים
א"מ: לא
כך: רק בחורים צעירים
א"מ: רק בחורים מגיל 20 והלאה
כך: אני מתאר לעצמי שמישהו שאל אותו, מה הוא הסביר מדוע 85 האלה?
א"מ: אני לא יכול להגיד לך
כך: אתה באיזה מרחק היית משמה?
א"מ: עשרים
כך: בערך פה כמו שהאוטו [בודקים מרחק]
א"מ: לא העמוד
כך: בוא נגיד משהו כמו 30 מטר
א"מ: כן
כך: באותו לילה היית כל הזמן?
א"מ: כן הייתי ישן אצל חבר שלי אחד, [נותן את שמו]
כך: זאת אומרת היית אורח אצל בן אדם
א"מ: כן
[חוזרים על השם]
כך: אחרי שהוא גמר לירות בשמונים חמישה האנשים האלה, מה קרה הלאה?
א"מ: באו מכוונות לקחו את היתר,
כך: מה זה אוטומובילים?

א"מ: כן, לקחו את היתר, חלק שלחו אותו לפרדיס הבחורות הזקנים והזקנות
וחלק [סוף הטייפ]
היה מוכתאר קוראים לו דיב עלי שחאדה ג'רבאן של ג'סר
[בודקים איות של השם]
א"מ: הוא ברח לטנטורה עם הילדים, עם המשפחה שלו,
כך: הוא ברח לטנטורה
א"מ: כן
כך: למה?
א"מ: אני לא יודע הוא פחד, כל אחד
כך: אהה קודם
א"מ: קודם, לפני המקרה זה, ואחרי
כך: אחרי זה חזר לפה?
א"מ: לא לקחו אותו שם לבית הסוהר, אבל בנות שלו אישה שלו, ילדים שלו
חזרו לפה
כך: הוא בעצם הלך לבית סוהר עם כל הטנטוראים
א"מ: כן
כך: אתה אומר על חוף הים בהרצליה [בית הסוהר]
א"מ: כן
כך: איך קוראים למקום הזה אתה יודע
[תשובה לא נשמעת]
כך: והבנות שלו נשארן בג'סר
א"מ: כן
כך: את הגברים כולם לקחו שם, ואתה אומר שחלק מהנשים והילדים הגיעו
לג'סר
א"מ: כן
כך: אתה מכיר מישהו שהיה בטנטורה
א"מ: יש, הילדים שלהם
כך: בני כמה הם היום
א"מ: יש בגיל 60 ובגיל 70
[דרכו כך מגיע לבני המשפחה עלי ג'רבאן יראיין אותם מאוחר יותר]
[שיחה נוספת מאיזה כוונים באו היהודים, גם הוא כמו כל הפלסטינים
מתעקשים שהיהודים באו ברכבת, כל היהודים מתעקשים שלא השתמשו
ברכבת]
כך: מה קרה עם כל אלה שמתו? איך קברו אותם?
א"מ: אני לא יודע היהודים, היהודים לקחו אותם אני יודע איפה חפרו, שמה
יש חול, בדיוק אני לא יודע איך קברו אותם. באו יהודים מזיכרון יעקב,
השכנים שלהם, אני לא ראיתי
כך: אתה לאן הלכת משמה
א"מ: חזרתי לקיסריה
כך: אתה לא היית עם כל האחרים שהיו שמה?
א"מ: אני הייתי שם עם חברה יהודים ואני מכיר אותם
כך: חברה מאיפה מהצבא מזיכרון?
א"מ: מהצבא, ואני חזרתי
כך: אבל באותו הזמן בקיסריה כבר לא היה כלום
א"מ: לא
כך: אז מה עשית?
א"מ: אני הייתי עם אבא, היה לנו עדר צאן, עדר עיזים והיה לנו קצת בקר,
כך: אז עוד נשארתי שם איזה שנה

א"מ: לא שנה, נשארנו קצת פחות משנה ואז ברחנו, אבא שלי לא רוצה לחכות, באנו לערב אל-בארה, איפה פה אור עקיבא היו בדווים, נכנסנו ישבנו אצלם כמה חודשים לא הלך, כולם ברחו.
[מבררים את שם המקום]
כך: ואז עברתם לפה, לג'סר?
א"מ: לא עברנו לטול כרם, ברחנו לשם, הלכנו לבקה ומשם לטול כרם
כך: ומטול כרם חזרתם לפה
א"מ: אני
כך: אהה אתה לבד
א"מ: כן
כך: למה
א"מ: למה אתה שואל?
כך: לך נתנו להיכנס
א"מ: כן היה לי קשרים אתם
כך: והם נתנו לך להיכנס
א"מ: כן
כך: ובעצם כל המשפחה שלך נשארה בטול כרם
א"מ: כן ואני התחתנתי פה ב-56
כך: זאת אומרת משם כבר חזרת לג'סר
א"מ: כן
[שיחה על קשריו עם הש"י היהודי, קשרים מאז]
כך: תרשה לי להניח שלך קשר עם הרשימות, וקשר עם איך הם הגיעו למקום, עם הכניסה של החיילים לטנטורה?
א"מ: לא לא אני לא הייתי יודע, אבל ידעתי שהם באים
כך: ידעת שהם בדרך
א"מ: כן
כך: עכשיו לפי איזה מפתח היו רשימות? אנשים שהיה להם נשק? אנשים שנלחמו? אנשים שהיה להם תפקיד?
א"מ: יש חלק מהם הלכו לסוריה לפני זה
כך: להיות בגיש אל-אנקאד' [צבא ההצלה של פוזי אל-קאוקג'י]
א"מ: הלכו להביא נשק, אני יודע מה זה
כך: אנו מדברים על ה-85?
א"מ: כן וכמעט היה צבא שמה
כך: איזה נשק הביאו
[שיחה על סוגי הנשק שהיו בטנטורה]
כך: והם היו אחראים [האנשים שהביאו את הנשק]
א"מ: כן הם היו אחראים, אמרתי לך כמעט היה צבא
כך: היו חיילים בטנטורה באותו זמן מבחוק?
א"מ: רק סורים
כך: כמה?
א"מ: 40 עד 50 איש [גם מספר קצינים וחיילים באלכסנדרוני חשבו שזה המספר]
כך: חיילים סורים והם גם נהרגו
א"מ: לא ברחו בים
כך: מתי
א"מ: בהתחלת המלחמה, אחרי שעה שעתיים נעלמו, אף אחד לא יודע, אני שאלתי פה שמה, אמרו ל ברחו
כך: עם הסירות

א"מ: כן היה להם לונצ'רים, [ספינת מנוע]
כך: חזרה לסוריה
א"מ: ברחו לכוון חיפה, איפה הלכו כוון סוריה לא יודע מה
[המשך שיחה על הנושא]
[אחר כך חוזר כך למלחמה, מברר מתי נגמרו הקרבות, שיחה בנושא]
כך: כל מה שאתה יודע על זה שהרגו, אחרי שנכנענו, זה הסיפור של 85, או
אחר כך היה משהו בבית הקברות
א"מ: לא באותו יום אחרי מלחמה הרגו אותם, מי שנהרג נהרג, מי שנשאר
לקחו אותנו לכלא. חלק חזר לפה וחלק שלחו אותם לפרדיס
כך: הבנתי
[מבקש מידע על כפרים אחרים ומקבל]
כך: אם אתה צריך חשוב כמה בסך הכל נהרגו בטנטורה, אתה ראית 85 כמה
בסך הכול
א"מ: 110
כך: זה מספר שאתה יודע אותו, אתה חושב, נדמה לך
א"מ: אני יודע אני בטוח
כך: לפי מה?
א"מ: לפי מה ששמעתי
כך: זה מה ששמעת
א"מ: כן
כך: אתה היה לך איזשהו קשר עם האנשים שקברו את ההרוגים אחר כך?
א"מ: לא, לא שאלתי, לא התעניינתי,
כך: 110 זה מספר שזה הסתובב,
א"מ: כן
כך: או זה קיבלת מן היהודים
א"מ: לא מן הערבים
כך: מפרדיס או משהו
א"מ: היו שכנים, היו שכנות, אמא של אשתי מטנטורה [נותן את השם] מבררים
איך כותבים את השם
כך: אשתך זוכרת משהו?
א"מ: לא
[מבררים עוד שמות של ניצולי טנטורה]

11. מתוך נמר אל-חטייב, נכבת פלסטין, דמשק 1951.

עדות מרואן עקאב אל-יחיא:

עבדתי בחיפה ואחרי נפילתה, חזרתי לכפרי טנטורה היכן שנולדתי. היהודים
תקפו וכבשו את כפר לאס בצפון, קיסריה בדרום. במזרח, היתה המושבה
זיכרון יעקב ובמערב, היס. הוקפנו. האנשים החליטו להתנגד, בעיקר משום

שהיו הכפר הערבי האחרון. בלילה שבין ה-22 ל-23 במאי היהודים התקיפו משלושה כוונים ונחתו בספינות על חוף הים. אנו גילינו התנגדות ברחובות ובבתים בבוקר הגופות נראו בכל מקום. לעולם לא אשכח יום זה, כל ימי חיי היהודים אספו את הנשים והילדים למקום, בו הם ערמו את הגופות, כדי שיוכלו לראות את בעליהם, אבותיהם ואחיהם המתים על מנת להפחידם, אך הן נותרו שקטות.

הם אספו את הגברים במקום אחר, לקחו אותם בקבוצות וירו בהם למוות. כאשר הנשים שמעו את היריות, הם שאלו את שומרם היהודים על כך. הוא ענה כי הם מתנקמים עבור מתנו שלנו. קצין אחד בחר 40 איש ולקח אותם אל כיכר הכפר. כל ארבעה נלקחו הצידה. הם ירו באחד, והורו לשלושה לזרוק את גופתו לבור גדול. אחר כך ירו בעוד אחד ושני האחרים נשאו את גופתו לבור וכן הלאה.

12. תצהיר בשבועה שהוגש לבית המשפט המחוזי בתל אביב על ידי עדנאן יחיא, 15 אוגוסט 2000.

יליד טנטורה, היה בן 18 ביום כיבוש הכפר.

אחרי כיבוש חיפה באפריל 1948, משפחתי ואני ברחנו למקום הולדתי טנטורה היכן שהיה למשפחתי אדמה ובתים.

במשך הלילה של ה-23 במאי 1948 הכפר הזה הותקף על ידי חיילים חמושים ובשחר היום נכבש. כסימן לכך שסיימנו את התנגדותנו החלשה התנופפו בדים לבנים בכל מקום.

אחרי שנכנענו בדרך זהו, כל הגברים הופרדו מן הנשים והילדים והיה עלינו לשבת עד אחר הצהריים ללא כל הגנה מהשמש הקופחת וללא מים ואוכל. ולכן היינו צריכים לעשות את צרכינו במקום לעיני כל האחרים כי היה אסור לנו לעזוב את מקומותנו.

כמה נשים וילדים חיפשו הגנה במרתף ביתנו. חייל ישראלי פרץ לבית ויר לתקרה. כתוצאה מכך מעדו החוצה בפחד גדול נשים וילדים, בוכים וצועקים, אחד אחר השני כדי לעזוב את הבית. היה זה מראה נורא עבורי.

אחר כך, קצין יהודי אשר עד כמה שיכולתי להבין היה המפקד העליון, נתן פקודה לאסוף ארבעים צעירים. יכולתי להבין אותי כי למדתי עברית בחיפה אני, עצמי נבחרתי. כסף, תכשיטים ושעונים נלקחו מאיתנו. בשורות של שניים הועברנו לבית הקברות של הכפר ושם אולצנו לחפור בור גדול. צעירים אחרים הביאו אנשים ירויים ונשים מן הכפר שהיה צורך להטילם אל הקבר הגדול.

החוויה הקשה ביותר מאותו יום הייתה שאולצתי לקבור יחד עם חבר מבית הספר איש פצוע. באותו רגע חברי הספיק והחל לבכות: עדנאן זה הוא אבי, הוא עדיין חי ומסתכל עלינו. מה עלי לעשות?

מתוך קבוצת הארבעים רק שישה עשר נותרו בחיים. כל האחרים נורו. הם נבחרו על ידי חיילים יהודים עם ההסבר: זה הוא מעשה נקמה עבור הקרובים

היהודים שכביכול נהרגו על ידי ערבים. במשך הפעולה הזו הם צחקו בקול רם וסיפרו בדיחות.

קרוב לזריחה הם סיימו את מעשה ההרג, משום שתושבי יהודים מכפר ידידותי באזור, זכרון יעקב, מיהרו לסייע. יתרה מכך אני משער, שהעובדה שבאותו זמן כבש הלגיון הירדני את מזרח ירושלים ונפלו שבויים יהודים גם היה סיבה להפסקת הרצח.